

00
f

H43.

23

DISSERTATIO INAUGURALIS JURIDICA,
DE
OFFICIO
PRINCIPIS EVAN-
GELICI CIRCA AUGENDA SA-
LARIA ET HONORES MINI-
STRORUM ECCLESIAE,

QVAM
RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,
DN. PHILIPPO WILHELMO,
PRINCIPE BORUSSIAE, MARCHIONE BRANDENBURGICO,
ET DUCATUS MAGDEBURGICI GUBERNATORE, &c. &c. &c.
PRÆSIDE

DN. CHRISTIANO THOMASIO, Jcto,
SERENISSIMI AC POTENTISSIMI REGIS BORUSSIAE
Consiliario, Professore Publico Ordinario,
ac Facultatis Juridicæ p. t. Decano,

IN ALMA FRIDERICIANA

PRO LICENTIA

Summos in utroque Jure honores & Doctoralia Privilegia
rite capessendi

IN AUDITORIO MAJORI

Horis ante & pomeridianis d. 4. Novembr. Anni M DCC VII.

Publico Eruditorum examini submittet,

JOHANNES de GROIN, Clivo-Clivensis.

HALÆ MAGDEBURGICÆ, LITERIS SALSFELDIANIS.

(xxij.)

UNIVERSO
MINISTERIO
EVANGELICO

Sacrum,



B. C. D.
DISSERTATIO INAUGURALIS,
De
**OFFICIO PRINCIPIS EVAN-
GELICI CIRCA AUGENDA SALARIA
ET HONORES MINISTRORUM
ECCLESIAE,**
SUMMARIA.

Corruptio jurisprudentia ecclesiastica in papatu, postea non emendata, partim ob neglectum studiorum, §. I. Partim ob adulationem nimiam politicorum, §. II. Intentione nostra & summa dicendorum, §. III. Excessus Cleri papalis, quoad divitias & honores, §. IV. Subsequens defectus apud Protestantes tam ratione inopia, quam contemptus ministerii Evangelici, §. V. hodie non imminutus, sed auctus, §. VI. De statu ministerii loquimur, non de paucis singulis, §. VII. Item de inopia & contemptus non extremis, sed in comparatione ad alios, aequalis vel minoris dignitatis, §. VIII. Item de Doctoribus Ecclesiae, non de Clericis minorum ordinum, nec de Canonicis, §. IX. Denique de indigentia & contemptu diversorum graduum, §. X. Quae omnia ob osoribus ministerii confunduntur, §. XI. Et justitia salario-

lariorum ministerii Ecclesiastici cavillationibus apertis traducitur, §. XII. occasione calumniandi arrepta ex nimio studio nostrorum, cumulandi ac miscendi argumenta diversi ponderis. §. XIII. Unde melius erit abstinere ab exemplis tam profanis quam ex historia sacra desumptis. §. XIV. Ut & a dictis scripture, tanquam in questione, cujus decisis non pendet a revelatione, sed a dictamine juris natura. §. XV. Item a jure humano, tam Justiniano, §. XVI. & Canonico. §. XVII. quam ordinationibus Principum Evangelicorum. §. XVIII. Multo magis ab auctoritatibus Patrum, Theologorum, Actorum, §. XIX. Alia tamen methodo procedendum cum doctrine cupidis, aliter cum hostibus ministerii, quorum character depingitur. §. XX. Thesis vera de honorando & sustentando ministerio ecclesiastico. §. XXI. Antithesis oforum ministerii ecclesiastici. §. XXII. Ostenditur, adversariis incumbere onus probandi, non defensoribus ministerii ecclesiastici. §. XXIII. Sed deesse illis rationes, & nullas proferri ab iis. §. XXIV. Nisi quod subinde dicta scriptura contorte exposita in ore habeant. §. XXV. Probatio theses. Cultus religiosus in republica maxime necessarius. §. XXVI. Unde fuit obligatio Principis, ut prospiciat sacerdotibus & doctoribus de sustentatione & veneratione sive honore. §. XXVII. In quo hoc loco consistat error Principum Paganorum, §. XXVIII. & abusus sacerdotum Judaicorum, §. XXIX. Revidiscentia obligationis primave imperantium tempore doctrine Evangelica ad sustentandos & honorandos ministros ecclesie. §. XXX. Cui non obstat, quod Christus per viros

viros non honoratos & pauperes prima fundamenta
 jecerit doctrina christiana. §. XXXI. Similis re-
 viscentia tempore reformationis. §. XXXII. Tran-
 situs ad partem alteram theos, de damnis ex neglectu
 illius obligationis in rempublicam redundantibus. §.
 XXXIII. 1. Neglectus studii Theologici intuitu no-
 bilium & ingeniorum excitatorum. §. XXXIV. 2. Af-
 fluentia multorum vilium & pauperum, qui laborare
 nolunt. §. XXXV. 3. Inde aucti in republica &
 ecclesia mali mores, scandala, rixa, turba, ipse athe-
 ismus. §. XXXVI. 4. Alia incommoda & damna
 plura reipublica & ecclesia. §. XXXVII. Ad damna
 ista emendanda non apta sunt, que dicuntur, acciden-
 tia. §. XXXVIII. Fructus ex augmentatione sufficien-
 te salariorum Ecclesiasticorum sperandi. §. XXXIX.
 Diversa intentio osorum & defensorum Status eccle-
 siastici, dum novos statum Ecclesiasticum afficientes
 commemorant. §. XL. Nova obiectio osorum eccle-
 sia: aequalia damna metuenda esse, si succurratur in-
 digentia ministrorum. §. XLI. ad quam responde-
 tur. §. XLII. Ut & ad novam instantiam de repu-
 blica in periculum non conjicienda. §. XLIII. Cur
 de mediis augenda salaria ministrorum ecclesia hic non
 tractetur fusius. §. XLIV. Interim ostenditur, me-
 dia hac non esse adeo difficilia, si modo ministri eccle-
 sia ipsi ea non impediunt, §. XLV. per reliquias
 quarundam doctrinarum ex politica Cleri Pontificii.
 §. XLVI. v. g. de bonis ecclesia non secularisandis
 §. XLVII. & de praecedentia status ecclesiastici pra
 politico. §. XLVIII. Sinceritas & utilitas horum

monitorum. §. XLIX. Aliud monitum de modo col-
lectandi apto & facili. §. L. Qui declaratur suppe-
ditato ex parte exemplo valde commodo. §. LI.

§. I.

*Corruptio
jurispruden-
tiae ecclesia-
stica in papa-
tu, postea non
emendata,
partim ob
neglectum
studiorum.*



Uilibet, qui praëjudiciis non plane
est occaecatus, ad oculum patet, ju-
risprudentiam ecclesiasticam ante
tempora reformationis a Clero Pon-
tificio tantum non totam esse corru-
ptam, simul vero constat, corruptio-
nis emendationem a primis ecclesiæ reformato-
ribus non fuisse tentatam, nec tentari potuisse, cum illi de
salute æterna, non de correctione nævorum politi-
corum, aut detectione arcanorum Cleri fuerint sol-
liciti. Unde non potuit non fieri, quin multæ con-
clusiones remanserint in jurisprudentia ecclesiastica
Protestantium, non bene cohærentes cum jure Prin-
cipum evangelicorum circa sacra, quod quidem ex
parte jam ipsis vindicaverant primi reformatores,
Interim non tam accusandi sunt, quam excusandi po-
tius Theologi & Politici illorum temporum, quod ea
non statim observaverint. Id enim partim factum
fuit, quod in Academiis tum, ex ratione status Pon-
tificiorum, vel plane non traderetur prudentia civi-
lis, vel si traderetur, id fieret eo modo ut nihil
doceretur, quod labefactare posset potestatem
politicam papalem, sub larva potestatis ecclesiasticæ
& spiritualis incedentem; partim, quod Clerus papa-
lis potestatem hanc suam multis contortis, aut, si du-
rior locutio displiceat, multis allegoricis & parabolicis
expli-

explicationibus scripturæ sacræ confirmaverit, verbis potius quam sensui in hærentibus, aut illustrandibus, non probantibus quod in quæstione erat. Non sentiebatur tamen illis temporibus istarum probationum imbecillitas & insufficientia, cum diuturnitate temporis per multa sæcula per traducem fuissent propagatæ in animis docentium & discipulorum, & auctoritas patrum ecclesiæ, quorum fervor ac pietas nota erat, quique ejusmodi interpretationibus, quamvis plano alia intentione, usi fuerant, illis maximum pondus adderent. Etenim non intelligebatur, Patres optimos esse quidem in talibus etiam excusandos, cum eorum scopus esset, pietatem & charitatem in animis auditorum ejusmodi flosculis oratoriis excitandi, sed non facile imitandos, quum seculis istis, sub quibus Patres ecclesiæ vivebant, studia sapientiæ præcipua, hoc est doctrina justæ & decori, & prudentia civilis nusquam traderentur.

§. II.

Accessit, quod diffiteri nequeamus, Principes *partim ob* Evangelicos, eorumque ministros, in primis etiam re-*adulatio-*formationis initiis, non ubique piam intentionem re-*nem, nimiam*formatorum, pari intentione secundasse, sed multos *politicorum,* eorum, certe non paucos, magis respexisse in opere reformationis interesse temporale, quam salutem æternam, adeoque piis & subinde prudentibus monitis reformatorem non semper, ut par erat, faventes aures præbuisse, ut vel ex tot querelis de bonis ecclesiasticis, & horum secularisationis abusu perspicuum esse potest. Nec unquam defuerunt adulatores Principum

cipum, qui, sub specie vindiciarum pro juribus Principum, omnes Potentum cupiditates defendere, & justitiam oppressorum opprimeré, atque hoc modo jura Principum illegitimo modo exdentere allaborarunt. Tales vero, cum ministris ecclesiæ, etiam probis, & de salute Principum & Politicorum debite sollicitis, maxime intenti esse, & eos persequi soleant, excusandi rursus sunt ex altera parte ministri ecclesiæ, si & ipsi aliquod humani passu fuerint, vel pro defendendis juribus ecclesiasticis, principia non optime coherencia, & rationes ex scriptoribus Papiisticis repetendo, vel etiam non discernendo Doctores, qui absque adulatione ex genuinis fundamentis jura Principum vindicare sunt aggressi, ab ejusmodi adulatoribus, & ex non satis fundata suspitione, etiam his se opponendo. Cui errori prætextum aliquem suppeditavit, quod politici quidem de Juribus Principum circa sacra extollendis & vindicandis soleant esse solliciti, nunquam tamen aut certe rarissime ab iisdem tractari soleat de officio principum erga ministros ecclesiæ,

§. III.

Intentio nostra & summa dicendorum.

Quare, uti genuinus sapientiæ studiosus operam dabit semper, ut inquisitione veritatis extra partes & affectus positum se esse ostendat, ita & ego, in præsentis ut ostendam, me nec adulari velle potentibus, nec captare velle gratiam & favorem ministrorum ecclesiæ, de officio Principis evangelici circa sustentationem & honorem ministrorum ecclesiæ, ita me geram, ut ostendam, subinde in nostris ecclesiis hac parte

parte excessum nimium Pontificii Cleri, ad alterum extremum esse redactum ut apud nos in defectu peccetur. Adeoque principem Evangelicum, sub quo intelligo etiam eos, qui in aliis rerum publicarum formis civitatis gubernacula gerunt, esse obligatum, ut de emendatione hujus defectus cogitet. Qua occasione etiam ansa dabitur differendi quædam de mediis & fructibus hujus instituti, sed breviter, & quantum ab eo expectari poterit, qui scribit theses inauguales.

§. IV.

Docet historia ecclesiastica, quibus artibus Clerus Romanus sub specie paupertatis & humilitatis, ac obedientiæ immensas divitias & honorem pene divinum acquisiverit, ut hisce duobus quasi fulcris multiplicem omnem potentiam super reges & principes sibi superbe vindicare tandem non erubuerit. Res est notissima, nec patitur instituti ratio, multis autoritatibus aut exemplis eam confirmari. Etiam jam aliquot secula ante reformationem multæ querelæ & lites ea de re. Inde nata Goldasto tria ingentia volumina scriptorum collectorum de Monarchia Imperii. Frustra tamen disputarunt, qui pro Principibus scripserunt; Frustra Imperatores, Reges, Principes morbum eum respublicas graviter afficientem curare tentarunt, quamdiu articulus ille primarius papatus, papam esse caput ecclesiæ, ac Clerum exemptum esse a jurisdictione Principum, mansit inconcussus. Unde & hodie eadem querelæ, iidem nævi apud Principes, qui Pontificiæ religioni addicti sunt, Quare nec
de

de horum officio hic sumus solliciti, cum hi potius mone-
neri deberent, de adimendis divitiis & imminuendo
honore Cleri.

§. V.

*Subsequens
defectus apud
Protestantes
ratione tam
inopia, quam
contemptus
ministerii
evangelici.*

Sed ut naturaliter fieri solet, Principes Evange-
lici cum excuterent, ope reformatorum primorum,
istos papatus politici articulos fundamentales, atque
Clerum pontificium ex monasteriis ejicerent, & loco
eorum ministros ecclesiæ ordinarent, studio nimio re-
primendi excessus hactenus memoratos in alterum
extremum dilapsi sunt, nimium videlicet auferentes
ex bonis ecclesiasticis, & nimis parum relinquentes
sustentationi ministrorum ecclesiæ. Unde non potuit
non simul oriri contemptus ministerii ecclesiastici.
Dignitas enim & honor in vita civili plerumque ex
potentia, potentia ex divitiis aestimatur. Et quamvis
parum cum ratione recta conveniat iudicium eo-
rum, qui alios ob solas divitias honorant, atque etiam
pauperes possint esse sapientes, eorum tamen iudici-
um, qui de pauperibus communiter non magnifice
sentiunt, a ratione recta non ita aberrat, cum sapien-
tia regulariter non sinat in paupertate vivere, nisi alii
impediant, quæ impedimenta tamen non ita facile sem-
per incurrunt in oculos vulgi. Jam suo tempore
elegantè conquestus est de paupertate ministrorum
ecclesiæ Lutherus, dicens, se sæpe miratum esse, cur
Paulus ita diligenter inculcet, honorarium dandum
esse ministris, cum tamen in Papatu homines ita
prompti fuerint ad dandum, & potius dehortatione
fuerit opus. Sed postea tamen se experimenta di-
dicisse,

dicisse, Pseudo Doctoribus dari affatim & abundanter, ministris ecclesiæ genuinis vix panem dari, adeoque eos, qui Christiani tamen dici volunt, hoc pacto inhumaniores esse Turcis ac Ethnicis. Et alibi pro more breviter, sed emphatice: Es wird wol bleiben/ daß die rechten frommen Prediger müssen der Welt halber nach Brodt gehen. Einen rechten Prediger oder zweene können wir nicht ernehren/ aber 100000. Münche und Pfaffen können wir wol füllen/ die uns zum Teuffel führen. Et alibi ostendit, quam conjunctus fuerit contemptus ministerii cum illa paupertate. Respondet enim objectioni eorum, qui dixerunt, divitias esse auferendas ministris ecclesiæ, ne dominantur. Solches reden sie nicht darum / daß sie sorgen/ die Pfaffen möchten Herren werden. Sie wissen selbst / daß sie daran liegen / als die es greiffen / daß dem Pfarrherren wol verboten ist Herren zu werden. Sintemahl niemand leugnen kan / daß kein Pfarrherr etwas eignes hat an der Pfarre / sondern seynd Gäste in den Pfarr-Gütern / und müssen sie hinter sich lassen wann sie sterben. Und wo einer oder zween sich vergrasen / daß sie ihren Witwen und Waisen etwa ein Häußlein kauffen / da sind die andern alle eitel Bettler / lassen eitel Bettler hinter sich / beyde an Witwen und Waisen / und wenn sie gleich was eignes ergrasen / müssen sie innoch damit hie nieder unter geringen Bürgern oder Bauern bleiben / denn Sie mit 20. floren nicht können hochfahren noch seglen ꝛc.

B

§. VI. Jam

§. VI.

*Hodie non
imminutus
sed auctus.*

Jam autem facile constabit, defectum hunc successu temporis in nostris ecclesiis non fuisse emendatum, sed potius indies ad nostra usque tempora incrementa sumfisse, si quis consideret, in paucissimis ecclesiis aucta fuisse stipendia & salaria ministrorum ecclesiæ, in multis contra &, dum partim bello, partim aliis ex causis fontes, unde petebantur, fuere destructi vel obstructi, illa salaria fuisse diminuta. Adde, quod tempore Lutheri nondum ita luxus inundaverat Germaniam, ut hodie. Et luxus parit caritatem Annonæ. Hæc vero efficit, ut reditus annui aut salaria, quæ antea erant sufficientia ad sustentationem familiæ & ad vitam honeste transigendam, non sufficiant amplius, sed adigant homines ad debita contrahenda aut immediate ad mendicatem. Jam ergo, si tempore Lutheri plerique pastores jam classi mendicantium erant annumerandi, quid de nostris hodie dicendum sit ex dictis facile poterit colligi. Sed non opus est ratiocinatione subtili, cum experientia quotidiana, etiam stultorum magistra veritatem facti satis monstret.

VII.

De statu ministerii loquimur, non de paucis singulis,

Meminisse tamen debes, cum de ministerii ecclesiastici indigentia & contemptu loquimur, de statu nos loqui, non de singulis. Neque enim concipiendum est, ac si nulla dentur exempla munerum ecclesiasticorum, sufficientibus salariis ac tantum non invidendis pollentium, sed partim hæc sunt rariora, si non rarissima. A potiori vero cum de statu personarum

narum loquimur facienda est denominatio. Status enim a personis, quæ in statu vivunt, non a paucissimis, sed a pluribus, denominationem divitis & egeni, honorati & contempti, sancti & profani, virtuosi & vitiosi nomen accipit, non vero singuli denominantur a statu, cum status sit abstractum morale, desumptum ab hominibus in statu viventibus. Partim etiam intuitu horum exemplorum notandum foret, an ista sufficientia aut abundantia de salariis sit prædicanda, an de accidentibus, ut vocantur. Nam si posterius esset, ut plerumque in talibus paucis exemplis occurreret, id querelam Lutheri non tolleret, cum mox observaturi simus, accidentia talia & eorum conservationem in ecclesiis nostris magnam partem deberi inopia & insufficientiæ salariorum.

§. II.

Deinde dum de mendicitate & contemptu ministrorum ecclesiæ cum Luthero loquimur, natura rei ostendit, nos haudquaquam intelligere mendicantem vagabundam & talem, quæ digito monstrari possit, neque contemptum contumeliosum. Neque enim tanta est impietas auditorum in Protestantium ecclesiis, ut tam contumeliose sentiant de ministerio ecclesiastico, aut tam inhumaniter tractent suos Pastores, ut hi ordinarie stipem ostiatim orare cogantur, & omnium lascivientium ac impiorum injuriis sint expositi. Sed uti in genere divitiæ & paupertas, honor & contemptus, sunt termini inæqualitatem conditionis humanæ denotantes, omnis vero æqualitas & inæqualitas in relatione consistit; ita & cum indigentia &

Item de inopia & contemptu non extremis, sed in comparatione ad alios aequalis vel minoris dignitatis.

contemptu ministerii comparatum est. Paupertas & indigentia hic non extrema denotant, sed deficientiam copiarum, & talem quidem, ut quis insufficientis sit, pro dignitate status sui se suosque alere, & de futuris alimentis prospicere. Talis paupertas non statim in vulgi oculos incurrit, etsi experti rerum humanarum talia facile subodorentur. Germani dicunt: *Hausarme Leute*. Et tales in comparatione aliorum etiam mendici vocari solent, certe in idiomate nostrae linguae. *Sie sind/ gegen andere ihres gleichen gerechnet/ Bettler*. Ne putes Lutherum, & nos cum ipso flosculis Rhetoricis, more oratorio, rem citra veritatem aliter describere ac revera sit. Similiter per contemptam intelligimus non tam extremam contumeliam, quam, quod ministri ecclesiae & ipsum ministerium ecclesiasticum indignius tractentur & contemptius, quam alii homines in statu vel ejusdem, vel minoris etiam dignitatis viventes. In moralibus & politicis notum est, minus bonum induere naturam mali, & vice versa. Ergo non mirandum erit, cur minores divitiae & minor honor induant naturam paupertatis & contemptus.

S. IX.

Item de doctoribus ecclesiae, non de Clericis minorum ordinum, nec de Canonis. Ulterius dum de ministris ecclesiae sermo nobis est, constat, de doctoribus ecclesiae nos sollicitos esse, non de universo ordine Hierarchico, qui secundum hypothesein Pontificiorum ad Clerum referuntur, neque tamen verbum Dei docent, ut sunt, Acoluthi, Exorcistae, Ostiarii, Psalmistae, Cantores &c. Etsi enim & hi, quatenus in ecclesiis nostris

stris eorum usus est, æque non causam habeant, de divitiis suis multa prædicandi, & non repugnemus, quo minus & eorum inopiæ succuratur, liberum tamen nobis erit, de docentibus hic solum & sacramenta administrantibus, tanquam nobilissima ecclesiæ functione, esse sollicitos. Unde simul sua sponte sequitur, nec de Canonicis nobis sermonem esse, quatenus illi in rebus publicis Germaniæ Protestantibus tolerantur. Etsi enim hos nequaquam comparemus cum Clericis hætenus recensitis minorum ordinum, sufficit tamen, quod ex communi usu loquendi, apud Protestantes etiam recepto, non referantur inter ministros ecclesiæ, dum nec docent, nec sacramenta administrant. Unde quemadmodum jam nequaquam agimus de controversiis, quæ Canonicis eorumque statui, tam in ecclesia Lutherana, quam reformata a quibusdam motæ sunt, sed plane ab istis, tanquam a scopo nostro alienis, abstrahimus, ita etiam extra oleas vagaremur, si putaremus, ad nos pertinere, ut respondeamus ad objectionem contra indigentiam & contemptum ministerii ecclesiastici a querimoniis illorum desumptam, qui, dum controversias modo dictas tractant, de fastu & divitiis Canonico- rum multa immiscere solent.

§. X.

Etsi verò de ministerio ecclesiastico evangelico-
rum in genere loquar, non tamen putandum est, ac si
æqualem ubiq; indigentiam & contemptum supponam.
Sunt & hic gradus. *Denique de indigentia & contemptu
diversorum graduum,* *Experientia docet, totac tantas quere-
las apud Reformatos de insufficientia salariorū non esse,*
quod

quod facile patebit, si quis v. g. Gisberti Voërii politicam ecclesiasticam cum consiliis Dedekenni aut Carpzovij jurisprudentia consistoriali conferat. Interim tamen, nec apud Reformatos timendum est, aut providendum, ne ministri ecclesiæ per nimias divitias seducantur ad stultitiam & abusum. Sane & apud eos non desunt querelæ, querelis Lutheri plane similes ut ovum ovo. Itã enim Lavaterus ad Prov. 3. vers. 9. 10. *Dolendum profecto est, quod homines olim in simulacra sunt infinitos fecerunt; nunc vero in viva Dei simulacra, ubi nusquam melius poni possent, nullos faciunt, In insanas quoque substructiones monasteriorum multum contulerunt, nunc ministris Christi vix frumentum conferunt.* Confer ea, quæ mox de accidentibus dicemus. Ex iis enim constabit, comparationem, quæ intuitu inopiæ hoc pacto inter ecclesias Reformatas & Lutheranas forte institui possit, magis deberi accidentalium perceptioni, quam sufficientiæ salariorum. Deinde scimus etiam, in ecclesiis Lutheranis esse non æqualem indigentiam. Qui de bonis ecclesiasticis ex Lutheranis, scripserunt, annotarunt, in quibusdam Principum Lutheranorum ditionibus pauciora bona mediata fuisse secularisata, & plura relicta sustentationi ministrorum ecclesiæ & piarum causarum aliarum. Sed & hic tamen reperenda sunt eadem, quæ modo de ecclesiis Reformatis diximus.

§. XI.

*Quæ omnia
ab ofribus
ministerii
confundun-
tur.*

Quæ omnia, etsi per se plana sint, & palpabilia, nobis tamen nemo vitio verteret, quod ea distinctius paulo propofuerimus, si cogitaveris, nusquam defuisse ofo-
res

fuerit, laborandum esse non mendicandum; non deberi ministris ecclesiæ ulla salaria, quin potius injustum esse & reipublicæ damnosum, si salaria illa exigua hætenus indulta continentur. Non loquor iterum de Anabaptistis, magis ex ignorantia studiorum, qua regulariter abundant, & ex nimio studio, omnia reducendi ad statum ecclesiæ primitivæ sub Apostolis, quam ex malitia aberrantium. Cum oforibus ministerii mihi res est, quorum etiam mentionem faciunt subinde consilia Dedekenni. Recoquuntur ab his contra propriam conscientiam argumenta Anabaptistarum, & cavillationes addi solent, plane impudentes, quibus doctrina eorum, qui de salariorum, quæ ministris ecclesiæ præstantur necessitate scripserunt, aperte traducuntur.

§. XIII.

Occasione calumniandi arrepta, ex nimio studio nostrorum, cumulandi ac miscendi argumenta diversi ponderis.

Ita enim fere procedere solent Theologi & Jcti nostrates, dum de justitia salariorum ecclesiastico-rum adversus Anabaptistarum errorem disputant, ut exemplis, tam veteri quam novis testamenti, tum & exemplis gentilium, etiam de sustentatione suorum sacerdotum valde sollicitorum, præcipue vero Pauli Apostoli doctrina utantur, sustentationem Doctorem salutis sæpe & severe inculcantis *vid. Dedekenni consilia Vol. I. p. 97. seq. Voet. d. l. pol. eccles. Carpzov. jurispr. eccles. def. 96. & 97.* Hic quidem optandum esset, ut non confuse fuissent propolita testimonia, exempla, rationes, similia &c. sed ut probe distincta fuissent eadem tanquam argumenta probantia ab illustrantibus, uti quandoque tentatum fuisse probat exemplum D. Pauli Tarno-

Tarnovii apud Dedekennum *d. l. p. 983. seq.* tum ut magis de paucis iisque bonis ac evidentibus rationibus, quam de cumulatione plurimarum, magnam partem dubiarum, vel altioris indaginis, fuissent solliciti. Ita enim præscindissent forte adversariis multas calumniandi occasiones. Forte tamen eas non evitassent, etiam adhibita ista cautione, postquam impudentia osorum ministerii ecclesiastici eo processit audaciæ, ut Theologos nostrates & JCtos, & imprimis Carpovium accusent, ac si pro tuenda justitia salariorum ministrorum ecclesiæ nil aliud afferant, quam argumenta ab exemplis Paganorum aut Judæorum, quod tamen, ut modo dictum, evidenter falsum esse, ex oculari inspectione autorum citatorum, aliorumque apparet.

§. XIV.

Sed quicquid hujus sit, observatio tamen præcedens id operabitur, ut veniam obtenturi simus ab assvetis eiusmodi cumulationibus argumentorum, si visuri sint, a plerisque nos data opera abstinuisse. Id enim non studio novitatis factum, sed studio evidentiae & evitandæ contradictionis, speciem veritatis habentis; Exempla Levitarum, Apostolorum, Sacerdotum Gentilium &c. illustrant quidem, sed non primario probant. Gentilium facta dubii juris sunt. Ordinationes de sustentatione Levitarum, doctrina Pauli de sustentatione Apostolorum sunt quidem indubii juris; Sed initio ministri ecclesiæ christianæ non sunt Sacerdotes proprie dicti, multo minus Levitæ, & nota est Pontificiorum astutia, comparationem inter Levitæ &

*Unde melius
erit abstinere
ab exemplis
tam profana
nis, quam ex
historia sa-
cra desumitur.*

Clerum nimis extendentium, Apostolorum munus in-
super fuit extraordinarium, ministrorum ecclesiæ est
ordinarium. Notum etiam est, nostrates non admit-
tere exempla Apostolorum, dum Anabaptistæ ad ea
provocant, quod nulla certa salaria habuerint, quod
elemosynis vixerint, quod ipsi operas manvarias ex-
ercuerint, quod Petrus dixerit, aurum & argentum non
habeo &c. Scio equidem multa regeri a nostris, mul-
ta etiam regeri posse. Sed neque rejicio illa argu-
menta, tanquam plane inutilia, saltem ab illis abstineo,
tanquam a non necessariis, & non adeo evidentibus.

§. XV.

*U: Et a di-
ctis scriptu-
re, nunquam
in questione,
cujus decisio
non pendet
à revelatio-
ne; sed a di-
stamine ju-
ris natura.*

Quare & in universum a dictis scripturæ abstineo,
non quod scripturam non venerer, aut non pro ver-
bo Dei agnoscam, & lumine supernaturali, monst-
rante viam ad salutem æternam, aut quod non arbitrer
doctrinam, de salariis ministrorum, esse divini juris; Sed
iterum, quod adversarii scripturam scripturæ hic op-
ponere soleant, quod etiam Pontificius Clerus scri-
ptura subinde abutatur, in defendendo jure sibi ne-
quaquam competente, quod eadem lis, de qua mo-
do diximus, hic repetatur, an dicta scripturæ recte
sint applicata, ut e.g. vel ex iis patet, quæ nostrates
monere solent de decimis, quas Pontificii volunt esse
divini juris. Est utique sustentatio ministrorum ec-
clesiæ divini juris; sed non est articulus fidei, ut pro-
bationem ex scriptura postulet necessitas. Pertinet
sustentatio ministrorum ecclesiæ ad statum hujus vi-
tæ. At intuitu status hujus duplex saltem agnosco
jus divinum, naturalem & Mosaicum forense. Poste-
rius

rius nihil ad nos, Prius fuit ante Mosen, & cordibus omnium Gentium, scriptura etiam non utentium, inscriptum est. Ex hoc derivanda est justitia sustentationis ministrorum ecclesiæ pro dignitate status. Unde & Paulus, dum eandem intuitu Apostolorum inculcat, non ad mysteria & testimonium spiritus provocat, sed ad similia vulgaria, & sensum communem ferientia, de bove triturante, de mercenario &c. Principia juris naturalis, unde quæstio nostra deducenda est, tam evidenter sunt, ut non timere debeamus rationes adversariorum contrarias, quarum etiam nullas proferunt.

§. XVI.

Multo minus ergo utemur jure humano, five *Item a jure civili, five ecclesiastico, five Justiniano, five Cano. humano, tam civili, five Germanico. Pertinent enim illa ad argu- Justiniano,* menta saltem illustrantia, & adversus quæ nunquam deerunt osoribus ministerii exceptiones. Esto, Valentinianum & Marcianum non injuste disposuisse. *L. 12. §. 1. C. de SS Eccles. Salaria etiam, quæ SS. Ecclesiis in diversis speciebus, de publico hæcenus ministrata sunt, jubemus nunc quoque inconcussa, & a nullo prorsus imminuta præstari, liberalitatisque huic promptissima perpetuam tribuimus firmitatem.* Sed quid opus erit, pugnare cum adversariis, forte dicentibus, jus Justinianicum non obligare Germanos, multa esse in jure Justiniano, quæ jam sapiant Papisimum illorum temporum satis crassum. Dulcius ex ipso fonte bibuntur aquæ. Ostendantur fontes, unde tanquam rivulum derivavit Valentinianus constitutionem suam.

C 2

§. XVII.

Et Canonicos

Video ex jure Canonico a quibusdam afferri sequentia. *In Can. Episcopus C. 12. q. 1.* decerni stipendium ministro, quantum sit *satis* ad vitæ necessitatem, & *in Can. Clericus C. 21. q. 1.* ad quæstionem, quænam ecclesia dives habenda sit, & quæ pauper, responderi, *satis divitem* esse ecclesiam, quæ suos ministros cum eorum familia possit alere, ita ut etiam possint esse hospitalis; denique ad quæstionem, quid tandem sit *satis*, responderi a Glossa: id non posse definiri, rationem esse habendam loci, personæ, temporis, & alia atque alia variis personis, temporibus, & regionibus convenire &c. *Vid. Gerhard Wildermanns tractat von Accidentien der Prediger. c. 2. §. 6. & 7. p. 35. seq.* Sed vereor, ne hic clamaturi sint hostes ministerii, ea quidem in canonibus allegatis plane non contineri, sed omnia pertinere ad somnia Glossatorum. Provocabunt ad verba *d. can. Episcopus C. 12. q. 1. Habemus victum & tegumentum, bis contenti sumus*, Provocabunt ad verba *d. can. Clericus C. 21. q. 1. Ad ea, quæ mihi opus erant, & bis, qui mecum sunt, ministraverunt manus istæ*, Addent *cap. Clericus c. 12. q. 1.* in verbis: *Qui Dominum possidet, nihil extra dominum habere potest, quodsi quippiam aliud habuerit præter dominum, pars ejus non erit Dominus, v. g. si aurum, si argentum, si possessiones, si variam suppellectilem, cum istis partibus Dominus pars ejus ferri non dignatur.* Quidsi urgeant, ex jure Canonico probari etiam posse excessum divitiarum, & honorum Cleri Pontificii, & in ejusdem *C. 12. q. 1. can. Duo sunt genera Christianorum 7.* latere fundamentum totius Papismi & Mona-

Mona-

Monachismi; item, dum Canonistæ dignitatem ecclesiasticam definiunt, quod sit administratio rerum ecclesiasticarum cum jurisdictione (Ziegl. *ad Lancoll.* p. 238. & 665.) satis aperte contra principia doctrinæ civilis confundi honorem cum imperio, atque adeo sub hoc involucrio jus Canonicum occultasse suum imperandi pruritum. Quot & quantis novis disceptationibus hic antea dabitur? Quibus omnibus haud erit opus, si abstrahamus etiam a Jure Canonico.

§. XIII.

Denique, quod ordinationes Principum Evangelicorum atinet, urgebunt otores Ministerii, per eas non probari id, quod in quæstione est, sed potius allegatione earum committi petitionem principii, & fallaciam productionis testium in propria causa. Accusari mores ecclesiarum nostrarum, quod repugnent rationi & praxi primitivæ ecclesiæ, item doctrinæ Christianæ. Eisdem ergo nævos taxari in Ordinationibus Principum Evangelicorum, tales mores approbantium. Et cum hæ ordinationes communiter, si non conceptæ sint a ministris ecclesiæ, saltem tamen sine consilio eorum, aut approbatione non sint publicatæ, constare, non sine causa eorum allegationem referri posse ad classem testimoniorum in propria causa.

§. XIX.

Ergo etiam multo minus consultum erit autoritatibus privatorum uti, sive Patrum ecclesiæ, sive Theologorum & Jurisconsultorum noviorum temporum. Habent utraque tempora id commune, ut statim ab

Quam Ordinationibus Principum Evangelicorum.

Multo magis ab autoritatibus Patrum, Theologorum, Jurisconsultorum.

initio hujus dissertationis notavimus, quod in scholis non tradita fuerint fundamenta genuinæ artis ratiocinandi, item doctrinæ de moribus & prudentia civili, adeoque, cum tempore Patrum ecclesiæ loco artis ratiocinandi, traderentur præcepta oratoria, declamationibus & homiliis ad populum inservientia, loco doctrinæ moralis vero & prudentiæ civilis præcepta in se quidem bona inculcarentur, sed absque ordine & connexione, tantum abest, ut fontes doctrinæ fuerint ostensi, unde omnia reliqua sint derivanda; non potuit non evenire ut in quæstionibus controversis ex patribus ecclesiæ facile utraque pars auctoritates pro sua sententia allegare posset. Res patet ex toto decreto. Gratiano enim ad scribendam concordiam discordantium Canonum istæ infinitæ dissensiones patrum occasio dedit, quas quidem in illo toto opere distinctionibus utcumque conciliare studet, sed quo acumine id fiat, facile judicabit, qui solidioribus doctrinis est adsuetus. In specie, quod præsentem quæstionem attinet, confer modo dicta §. 17. De Theologis & JCtis noviorum temporum non opus est plura addere, cum illorum nemo facile sit, qui eruditionem suorum temporum non sponte postponat eruditioni seculorum, sub quibus vivebant patres.

§. XX.

Neque tamen animus est, taxare Theologos & JCtos, qui ante nos thema hoc tractarunt, quasi non bene fecerint, quod alia methodo fuerint usi. Methodus est arbitraria, & aliter versandum cum discipulis vel auditoribus, aut in genere cum iis, qui fidu-

*Alia tamen
methodo
proceden-
dum cum do-
ctrina cupi-
dis, aliter.*

fiduciam aliquam in nostra doctrina ponunt, aliter cum adversariis veritatis & hostibus. Cum illis pari fiducia agunt docentes, nec tanta circumspectione ac cautela opus habent, in feligendis aut accuratius ordinandis argumentis doctrinae. At cum hostibus si res sit, non possumus nimis cauti esse, praerimis si cum talibus, quales sunt ofores ministerii. Docet enim experientia quotidiana, hostes ministerii, quos supra §. II. indicavimus, exceptis paucis simplicioribus & seductis, esse nullius, aut si mavis, duræ, corneæ, imo terreae frontis, qui, etsi impudentissimi sint in laudibus propriis ebuccinandis & calumniandis optimis, ac innocentibus quibusvis, tamen simul subdoli sunt & occulti, ad infamiam usque potentibus adulant, & incautos, sub specie amicitiae & benevolentiae, decipientes; veritatem & sapientiam semper in ore habentes, sed nil nisi mendacia & stultitiam loquentes; paupertatem & indigentiam commendantes aliis, inprimis ecclesiae ministris, ipsi tamen, ut corvi, inhiantes divitiis, easque quovis casu obliquo, & nonnisi vilissimis animis consueto, ad se trahentes, puta servilibus aut muliebribus blanditiis, & precibus, fraudulentis persuasionibus & mendaciis, & similibus modis acquirendi: In tantum, ut tota eorum vitam in verbis, quam factis, sit una continua & perpetua contradictio.

§. XXI.

Ergo adversus tales sola ratione utemur & methodo palpabili bonae disputationis. Omnes populi ac gentes, quas novimus, putarunt justum & decorum,

cum hostibus ministerii, quorum character depingitur.

Thesis vera de honorando & sustentando ministro

Thesis vera de honorando & sustentando ministro

*Ratio eccle-
siastico.*

rum esse, ut illos, quibus ut sacerdotibus vel ministris
cultus sacri uterentur, tanquam ordinem Reipubli-
cæ valde necessarium, & ex præcipuis unum vene-
narentur, & honore vario afficerent, atque illis de
sustentatione honesta, & dignitatem eorum decente,
prospicerent. Postquam vero gentes idololatriæ
falsorum Deorum immersæ, ut & Judæi, veri Dei
cultum superstitiose in opus externum vertentes,
Jugum doctrinæ salutaris salvatoris Christi subiissent,
absurdum esse putarunt, ac parum sanæ mentis in-
dicium, si doctores veritatis, & doctrinæ Christianæ
deterioris esse conditionis deberent, atque fuerant
sacerdotes Gentilismi & Judaismi. Tantum etiam
abest, ut illis succurrere potuerit, ex dictamine rectæ
rationis, eam venerationem ac sustentationem mi-
nistris ecclesiæ exhibitam, caulam fore turbandæ qui-
etis & felicitatis rerumpublicarum, ut porius sen-
suali evidentia cognoverint, quanta damna oritura
sint, si ministerium ecclesiasticum contemptui ha-
beretur, ac permitteretur in indigentia vivere.

§. XXII.

*Antithesis
officiorum mi-
nisterii ec-
clesiastici.*

Jam ostendendum foret, quomodo thesi huic
sanæ doctrinæ contradicant offores ministerii. Cum
vero dixerimus, hoc hominum genus non sincere a-
gere, sed in assertionibus suis perpetuo sibi contradi-
cere, atque adeo infinitis uti fallaciis & tergiversatio-
bus, ut instar anguillarum vix prehendi possint, dif-
ficile est, eorum mentem ita proponere, ut ostende-
re possimus, ac demonstrare advocatum tam absurdæ
sententiæ, præsertim, cum fateri nolint, se esse hostes
mini-

ministerii, & protestatione facto contraria putent se imponere posse incautis. Nisi tamen me fallunt omnia, eo totum negotium redit, quantum ex experientia quotidiana & sermonibus eorum percipere licet. Volunt Christiani ministerii conditionem placere, ne debere esse aliam, ac sacerdotum paganorum vel, Judaicorum, florum sustentationem & honorem, non impugnant. Illos autem, ajunt, debere gratis, & sine ulla mercede ac honorario officio suo fungi, ac tenuissimis alimentis ac victu & amictu debere esse contentos, neque hæc quidem petenda aut accipienda esse ab auditoribus, sed propria industria, & vel operibus manuariis aut agricultura esse acquirenda, neque nobiles aut in dignitate constitutos aptos esse ad ministerium ecclesiasticum, sed relinquendum id esse infimis ex plebe, & inter hos nullam hierarchiam esse admittendam aut introducendam, sed, ubi ista vigeat, id esse indubitatum indicium ministerii mercenarii & parum Christiani, contra, si secundum eorum ideam formetur ministerium ecclesiasticum, nescio quam felicissimam ac, plus quam Platoniam Rempublicam, & plusquam, Angelicam ecclesiam spondent ac pollicentur.

§. XXIII.

Antequam rationes utriusque partis proponamus, videndum erit, cui præ altera incumbat onus probationis. Hic autem, siue regulas bonæ disputationis consideremus, siue principia juris, non a defensoribus postulari potest, ut initium faciant, sed ab oppositoribus ministerii ecclesiastici. Defensores, dum *Ostenditur adversariis incumbere onus probationis, non defensoribus ministerii ecclesiastici.*

D

ajunt, justum esse, ut prospiciatur ministris ecclesiae de salario & honore sufficiente, vel justum sumunt pro præcepto, vel pro licito, stilo Grotii, pro justo in sensu agente vel negante, id est, quod non est injustum. Hic, si adversarii ministerii manerent in terminis, ut negarent, præceptum esse honorem & sufficientiam opum ministerii, non negarent tamen esse rem indifferenter & licitam, jure suo postulare possent a defensoribus ministerii, ut ipsi demonstrarent primi, & ostenderent præceptum ex dictamine rectæ rationis. Nam cum licitum & permissum sit illud, quod inter præceptum & prohibitum est in medio loco positum, quicumque asserit rem licitam esse, secundum regulas bonæ interpretationis nihil affirmat, sed negat saltem esse rem aut præceptam aut prohibitam, adeoque onus probandi transfert in adversarium tanquam secundum fundamentum in prohibitionem vel præcepto legis naturalis. At dum osores ministerii salaria & honorem ministerii traducunt, ut injusta & prohibita veris ecclesiae ministris, necesse est secundum regulas bonæ disputationis, ut ipsi doceant prohibitionem ex dictamine rectæ rationis, aut fateantur, se nihil protulisse, nisi calumnias. Adde, quod ministri ecclesiae evangelicæ jam per aliquot secula sint in diuturna & immemorabili possessione percipiendi salaria & fruendi honoribus ecclesiasticis, etsi non omnino sufficientibus & tantis, quantas dignitas muneris postulat. At jure Gentium & naturali possessores tales privilegio quietis gaudent, ut ipsi non teneantur justitiam possessionis suæ docere. Ergo etiam ex hoc capite incum-

cumbit oforibus ministerii ecclesiastici, qui tantilla hæc
 falaria, & exiguos honores invident ministris evan-
 gelicis, ut rationes reddant, turbatæ, quantum in ipsis
 est, quietæ possessionis,

§. XXIV.

Age ergo videamus, quid proferant adversarii, *Sed deesse*
 ut examinare illud possimus & circumspicere, quid *illis rationes,*
 ad id responderi debeat. Verum frustrarationes ab *& nullas pro-*
 iis expectabis, qui omnem ejurarunt rationem. Neque *ferrè ab iis.*
 ullas proferunt, cum nullas habeant, sed volunt sibi
 invehentibus in ministros ecclesiæ, absque ratione
 credi. Pronunciant tanquam prætores essent, qui, et-
 iam dum iniq̄ue jus dicunt, jus tamen faciunt. At
 præturæ hujus nullum diploma ostendere valent.
 Platonicos imitantur & Plotinum, qui ex Platoniciis
 sub imperatore Galieno petebat, urbem sibi construi,
 ad ideam Platoniciæ Reipublicæ instituendam. Ita
 toti quanti quanti sunt, somnia sibi fingunt felicissi-
 mæ scilicet ecclesiæ, si cum paupertate & vilitate per-
 petua lætentur ministri Evangelii. Sed cum inde-
 corum sit cum larvis pugnare & somniis, & infelicitas
 ecclesiæ pariter ac Reipublicæ, ubi paupertas mini-
 stros ecclesiæ premit, ex infra dicendis in oculos non
 plane cæcorum incurrat, nolumus hoc loco isti rei
 diutius immorari, quin potius, præstabit inquirere in
 fontes hujus evidentissimi erroris. Nullus enim er-
 ror tam crassus est, qui non causas suas habeat pri-
 ma fronte speciosas.

D 2

§. XXV.

*Nisi quod
subinde dicta
scriptura
contorte ex-
posita in ore
habeant.*

Scilicet, ut in omnibus pene quæstionibus juris naturalis evenire solet, de quibus controversia mota est ab eruditis, fere unica & perpetua causa errorum est tortura & mala explicatio verborum scripturæ. Torturæ vero hujus, uti omnium errorum, duplex origo est, una ex parte intellectus, ignorantia & neglectus disciplinæ moralis & prudentiæ civilis, de qua statim §. I. actum, altera ex parte voluntatis, affectus, odii vel amoris irrationalis, de quo fusius subinde egit B. Spenerus in vindiciis quorundam locorum scripturæ ab abusu consueto. in idiomate Germanico scriptus. Notum est, in quæstione præsentī ab Anabaptistis contra ministerium ecclesiasticum allegari solum, lere dicta varia scripturæ: Gratis accepistis, gratis date *Matth. X. v. 8.* Ne vocemini magistri *Matth. XXIII. 10.* Argentum, aut aurum, aut vestem nullius concupivi, imo ipsi noctis, usibus meis & iis, qui mecum sunt, manus istas ministrasse *Act. XX. 33. 34.* Neque gratis panem edimus acceptam a quoquam sed cum labore & ærumna nocte dieque laborantes, ne quem vestrum gravaremus *II. Thess. III. 8.* Habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti erimus. &c. Sed notum etiam est, quid ad illa dicta soleant respondere Theologi pariter & Jcti protestantes supra §. 13. citari. Hostes ministerii quod attinet, etsi haud dubie sint protestaturi, se esse orthodoxos, & nequaquam velle arare vitulo Anabaptistarum, ubique tamen in discursibus suis dicta illa scripturæ immiscere solent, ut adeo vix ulla inter Anabaptistas, & illos in hac

hac questione sit differentia, nisi quod priores magis ex ignorantia, quam malitia, hi vero magis ex odio, quam ex ignorantia, aut, si mavis, ex ignorantia affectata dictis illis scripturæ soleant abuti. Abusum vero textuum hic esse evidentem, cuilibet patebit, si modo antecedentia & consequentia textuum adspiciat, & cum thesi ac antithesi conferat. Tunc enim apparebit, Anabaptistas & hostes ministerii, vel non probare, quod probare volunt, vel si videantur probare, mutare statum controversiæ. Si distinguas inter licitum & præceptum, (aut prohibitum) inter præcepta Iusti & decori, inter officia auditorum, & ministrorum &c. facillime omnes nodos solvere poteris. Ita licitum quidem est ministris ecclesiæ, si ipsi laborent, & ab auditoribus non accipiant salarium, sed propterea tamen id ministris non est præceptum, nec auditoribus dare salarium prohibitum. Ita ante conventionem non est injustum, nihil dare ministris futuris, aut promittere, sed tamen non est humanum, decorum, laudabile. Ita ministri non debent inhiare divitiis & salariis, propterea tamen auditores non debent abstinere a sustentatione sufficiente ministrorum. Reliqua reservamus conflictui.

§. XXVI.

Ergo cum hostes ministerii nil nisi vanas, dissolutas & inanes verborum ampullas, ac rhetoricas exclamationes, aut interrogationes proferre soleant, possemus quidem plane abstinere a probatione thesios supra §. XXI, positæ, nisi amor veritatis & commiseratio eorum, qui facile ab oratoribus ministerii possint seduci

*Probatio
thesios Cul-
tus religiosus
in republica
maxime ne-
cessarius.*

seduci, nos adigeret, ut claram & distinctam perceptionem thesios etiam in aliorum animis conaremur accendere. Res ita se habet: Etsi religio primario non respiciat salutem temporalem, sed æternam, cultus tamen divinus, internus pariter ac externus eam relationem habet ad rempublicam, ut sine ejus inculcatione & exercitio necesse sit, omnes civitates & respublicas in perpetuis turbis, etsi non apertis, saltem gliscentibus & quasi fumantibus, ac prima occasione in flammam erupturis, laborare. Etsi enim paucissimi Atheorum speculativorum, (ut Spinoza) ex naturali temperamento sanguinis, accedentibus profundis speculationibus, turbas abhorrentibus, magis ad quietem, quam inquietem inclinent, plerique tamen homines ita ad turbandam pacem communem ductu affectuum suorum inclinant, ut illi non possint reprimi, ne actionibus exterioribus aliis damnum dent, nisi duobus mediis, pœnis humanis, ubi actus testes habent, aut sui vestigia autorem indicantia post se relinquunt, & metu numinis seu pœnis divinis, intuitu actuum clandestinorum. Qui posterior si non foret, solæ humanæ pœnæ non sufficientes essent ad reprimendos conatus inquietorum, cum & infinitæ dentur occasiones alios lædendi clanculum, & sagacitas ac astutia ingenii humani tanta sit, ut mille modos clanculum quid committendi excogitet, aut saltem ex nimia cupiditate clandestinitatem speret, ac sibi promittat. Adde, quod intuitu actuum publicorum multi in civitate a pœnis humanis eximantur potentia, fraude, donis &c. quorum cupiditates pariter nullum
frenum

frenum fortius injici potest, quam metus pœnæ divinæ, tam intuitu hujus, quam futuri seculi. Res plana est & evidens. Neque ea nostra est intentio afferendi, quod religio sit purum inventum civile, sed, quod ipsa potius ad omnia sit utilis, & vel maxime ad vinculum societatis civilis. Meminisse etiam debes, quod & cur supra nobis proposuerimus, decisionem hujus quæstionis ex solo jure natura nos desumpturos esse. *Vide §. 15. & 21.* Uti enim Deus dictamina rectæ rationis indidit homini quoad reliqua capita juris naturæ, ita etiam indidit ea, quoad cultum religiosum, etiam ante constitutas civitates, quæ dictamina communiter nomine religionis naturalis (veræ etiam, etsi non salvificæ) venire solet. Ut vero metus iste numinis in animis hominum perpetuo excitetur, opus est non solum doctrina, sed & cultu religioso externo.

§. XXVII.

Utrumque officium cum perpetuo & quotidiano us^{unde fuit} sit, requirit id certum hominum in civitate ordinem, qui huic cultui ac doctrinæ destinantur, & quæ intuitu utriusque agenda sint, peragant. At hæc ^{obligatio} totum hominem requirunt, nec tantum otium relinquunt, ut qui istis functionibus destinantur, aliunde ^{Principis, ut prospiciat Sa-} sustentionem acquirere valeant. Aut, si maxime id fieri tenuiter possit, turpe tamen esset & indecorum, ac inhumanum, ut, qui pro utilitate communi & publica laborant, non æque, ac alii publica curantes sustententur ex ærario aut bonis publicis. Nec ^{cerdotibus & doctoribus} victus & amictus (cum reliquis, quæ ad usum vitæ quotidianum pertinent,) tenuis his debetur. Cum enim ^{de sustentatione digna & veneratione sive honore.} cultus

tus religiosus etiam consistat in reverentia divini numinis & veneratione, ac ea in re imperantes debeant subditis præire bono exemplo, nunquam intentio illa obtineretur, ut sacerdotes & doctores morum & religionis a populo venerarentur, si admitterent imperantes, ut cum paupertate & tenui vita luctarentur iidem, aut, si ipsimet externa veneratione venerationem populi non excitarent. Unde nec conveniens scopo est, ut vilissimi de plebe ad hæc munera admittantur, tantum abest, ut solis hisce via ad ea pateat. &c.

§. XXIIIX.

*In quo hæc
parie consi-
stat error
Principum
Paganorum.*

Ergo in eo non peccarunt pagani principes, quod doctrinas modo memoratas intuitu sacerdotum suorum observaverint, aut quod ansam & occasionem dederint sacerdotibus, divitiis istis & honore abutendi, cum alias optimæ etiam actiones omittendæ forent, cum nihil sit tam bonum aut justum, unde stulti non sumant occasionem eo abutendi. Peccarunt tamen sacerdotes abutentes. Peccarunt principes, abusui huic faventes ad stabiliendam tyrannidem & suppressionem inimicam civium. Utraque pars operam quidem dedit, ut minime populus atheismo inficeretur, sed ut cultus religiosus externus floreret quam maxime; sed ad propositum tamen abusus scopum obtinendum loco veræ & rationabilis religionis, superstitio varia & irrationabilis populo fuit inculcata. Alias enim nec sacerdotes nec Tyranni populum, ac tandem etiam sacerdotes ipsos principes ad cæcæ obedientiam & subjectionem non potuissent adigere, nisi

nisi sub specie religionis ipsos prius ratione privassent. Ita vero habitus religionis ad rempublicam, si non magis, saltem æque fuit inutilis redditus, acsi populus in atheismo theoretico fuisset relictus, cum populo fuerit incalcatus merus divini numinis, sed talis, qui non deterreret a vitiis rempublicam turbantibus, (utpote cum nullum scelus sit, ad quod Gentiles suorum Deorum exemplo non fuerint excitati,) verum, qui saltem deterreret populum, ne jugum cœcæ obedientiæ excuterent, sed potius eos adigeret, ut summam suam felicitatem putarent consistere in hoc fervili & irrationabili obsequio. Unde id evenit, ut populus supersticiosus plerumque in atheismum, quem practicum dicere solemus, fuerit prolapsus, i. e. ut crimina quietem reipublicæ turbantia tantum non aperte aut plane sub specie pietatis commiserit. Horum ergo sacerdotum opibus & honore abutentium sustentationem publicam & venerationem nequaquam defendimus, sed dolemus.

§. XXIX.

Cum populo Judaico & ejus sacerdotibus res fere eodem se habet modo. Dinum & sapientissimum institutum est sustentatio Levitarum ad sufficientiam, magis, quam tenuem necessitatem ordinata, addita iis dignitate & honore insigni. Sed & illis successu temporis & potissimum sub regibus in Israel & Juda, item post captivitatem Babylonicam, sub temporibus Imperii Persici & Romani, pariter abusi fuere sacerdotes Judaici, in tantum, ut dissidia inde in Republica Judæorum oriunda in historia excidii Hieroso-

Et abusus sacerdotum Judaicorum.

rosolymitani inter causas ultimi interitus hujus Reipublicæ memorari soleant. Et quamvis superstitio, quam sacerdotes Judaici populo instillaverant, tam horrenda mendacia de natura divini numinis non effinxerit, ut factum erat a sacerdotibus paganis, historia tamen ecclesiastica satis testatur, sacerdotes populum Judaicum seduxisse in eam persuasionem, acsi cultus externus, qui excitatio debebat esse ad cultum internum & præcepta juris naturalis servanda, solus sufficeret; id est, ut norma ac media felicitatis solum æstimarentur ex divitiis & honore sacerdotibus datis & exhibitis, unde idem atheismus practicus in populo Judaico fuit ortus, qui deprehendebatur apud reliquas gentes. Ergo & de sustentatione ac honore sacerdotum Judaicorum bonis illis abutentium idem esto judicium.

§. XXX.

Reverentia obligationis primæ imperantium, tempore doctrina Evangelica, ad sustentandos & honorandos ministros ecclesiæ,

Ita universum humanum genus, Gentiles pariter atque judæi, corruptum erat, non solum intuitu luminis revelati, viam ostendentis ad acquirendam salutem æternam futuri seculi, sed & intuitu luminis naturalis, manu ducentis homines ad obtinendam tranquillitatem animi respectu vitæ præsentis. Igitur salvator ac Redemptor generis humani, Deus & homo Christus non solum reparavit doctrinam supernaturalem de felicitate æterna, sed & correxit errores hominum circa dictamen rectæ rationis, ac restauravit jus naturæ & doctrinam de vera felicitate in hac vita, atque misit Apostolos suos, ut doctrinam hanc salutarem Judæis pariter & Gentibus universis prædicarent.

carent. Qui & ipsi ordinarunt apud gentes & Judæos doctores ecclesiæ & inspectores morum, qui doctrinam istam ulterius propagarent. His igitur æque obligati erant auditores prospicere de salariis sufficientibus & veneratione, quæ deberetur ministris vere divinis, ex iisdem regulis æquitatis & decori, quas jam indicavimus §. 27. Unde tantum abest, ut principes Christiani, quam primum veritatem doctrinæ Evangelicæ agnoscerent, peccaverint contra dictamen rectæ rationis, aut aliquid, quod repugnaret regulis prudentiæ civilis, commiserint, ut potius easdem regulas graviter violassent, si eos passî fuissent ulterius in paupertate & contemtu vivere. Quare evidenter erroneum est, inculcare, quasi populus Christianus obligaretur vel ex regulis juris naturæ, vel ex principiis prudentiæ civilis, ut patiatür ministros cultus divini deterioris esse conditionis, quam sunt alii officiales in Republica, qui salutem reipublicæ saltem temporalem in aliis negotiis industria sua promovent. Foret enim id indicium infallibile summæ in humanitatis & ingratiitudinis. Quin potius, cum regulæ gratitudinis evidentissimæ postulent, ut quo majus est beneficium Reip. præstitum, eo major etiam debeat esse gratitudo eorum, in quos beneficium illud redundat, sua sponte etiam sequitur, ut in Republica Christiana post principem, (qui caput Reipublicæ & rector universi populi atque ita etiam ministrorum ecclesiæ est,) nullus alius ordo majore honore ac majore liberalitate colatur, quam ministri ecclesiæ. Dico liberalitate & honore, non prodigalitate

& honoris profusione, unde non id volo, quasi ministri ecclesiæ debeant divitiis & cultu irrationali cumulari, cum omnis profusio, & prodigalitas regulis prudentiæ & decori repugnet, sed quod omnes honores & liberalitates in Republica prudenti dispensatione ita debeant temperari, ut ubique frugalitas & moderata sufficientia, tanquam medium inter duo extrema, forditiei & luxuriæ, eluceat.

§. XXXI.

Cui non obstat, quod Christus per vivos non honoratos & pauperes prima fundamenta jecerit doctrina christiana.

Neque dictis obstant, quod tamen Christus, qui est caput ecclesiæ spirituale, nihil disposuerit de salariis istis sufficientibus & honore ministerii, quin potius Apostolos suos & Apostoli iterum alios hortati fuerint, ne inhiant divitiis, ne ambiant honores publicos, & insuper per homines pauperes, & non honoratos primitus curaverit propagari doctrinam Evangelii. Ex eo enim nequaquam sequitur, quasi obligatio populi in republica christiana non sit eadem, vel certe similis obligationi populi Judaici intuitu Levitarum. Sed potius in factum fuit partim, ut aliquo modo convincerentur homines de divinitate Christi, & de divina veritate religionis Christianæ, quod caput latius exponere solent Theologi evangelici, & qui de veritate religionis christianæ scripserunt, Eusebius, Mornæus, Grotius, alique; partim, ut ostendatur differentia inter religionem Judaicam & Christianam, ac inter personam Mosis & Christi, quod fusius exposuit Pufendorfius, *de habitu religionis Christiana ad Remp.* §. 12. seq. & quod Christus respectu felicitatis hujus vitæ non personam Principis, sed Doctoris gesserit. Id. *ibid.* §. 16. & 17. Do-
ce

cet insuper doctrina pariter moralis & prudentiæ civilis, non pugnare inter se officia gratitudinis & eorum, quibus gratitudo exhibetur, vel declaratur, etsi utrobique videantur actiones ipsæ plane esse oppositæ. Grati-
tudo obligat ad promptissimam & sinceram declar-
ationem liberalitatis & venerationis ergo eos, qui be-
neficio nos affecerunt. Contra modestia & sufficien-
tia dicitur iis, quibus talia offeruntur, ut liberalitate
& honore oblato non avide & ambitiose, sed modeste
utantur. (a)

E 3

§. XXXII.

- (a) Quamvis in re plana & evidente testimoniis sapientum
haud sit opus, tamen in confusionem hostium ministe-
rii, qui Christiani esse volunt, & tamen istam obligatio-
nem utramque confundunt, non possum non allegare,
ex Seneca Ethnico sequentia loca. De promptitudine
dandi elegans locus est l. 1. de benefic. c. 5. *Non potest be-
neficium manu tangi, animo cernitur. Multum est inter ma-
teriam beneficii & beneficium. Itaque nec aurum, nec ar-
gentum, nec quicquam eorum, quæ a proximis accipiuntur,
beneficium est, sed ipsa tribuentis voluntas. Imperiti autem
id, quod oculis incurritur, & quod traditur, possidentque,
solum notant; contra illud, quod in re carum atque pretio-
sum est, parvi pendunt. Et l. 2. c. 1. Sic æmus quomodo vel-
lemus accipere. Ante omnia libenter, cito, sine ulla dubitatio-
ne. Et mox: Gratissima sunt beneficia parata, facile occur-
rentia, ubi nulla mora fuit, nisi in accipientis verecundia.
Primum est, antecedere desiderium cuiusque, proximum sequi.
Illud melius, occupare, antequam rogemur, quia cum homi-
ni probo ad rogandum os concurrat, & suffundatur rubor, qui
hoc tormentum remittit, multiplicat munus suum &c. De
modestia & moderatione eorum quibus liberalitas & ho-
nor offeruntur idem. lib. 2. c. 27. *Non patitur aviditas,**

§. XXXII.

*Similis reviscencia
tempore re-
formationis.*

Ergo primi principes Christiani satis fecerunt debito gratitudinis & beneficentiæ, dum liberalitatem suam & venerationem ministris ecclesiæ abunde testati sunt. Utinam etiam ab aviditate, avaritia & ambitione abstinuissent ex sua parte ministri ecclesiæ. Utinam Clerus non incidisset iterum in peccata sacerdotum Ethnicorum & Judaicorum, ac populum loco veræ sapientiæ non seduxisset iterum in super-
stitio-

quenquam esse gratam. Nunquam enim improba spei, quod datur, satis est. Eo majora cupimus, quo majora venerunt, multoque concitator est avaritia in magnarum opum congestu collocata: ut flammæ infinito acrior vis est, quo ex majore incendio emicuit. Æque ambitio non patitur, quenquam in ea mensura honorum conquiscescere, qua quondam ejus fuit impudens votum. Nemo agit de tribunatu gratias, sed queritur, quod non est ad præturam usque perductus, nec hæc grata est, si deest consulatus: Ne hic quidem satiat, si unus est. Ultra se cupiditas porrigit, & felicitatem suam non intelligit, quia non, unde venerit, respicit, sed quo tendat. Omnibus his vehementius & importunius malum est invidia, que nos inquietat dum comparat &c. Vides Senecam probe agnovisse, non pugnare inter se obligationem populi ad sustentationem & honorem ministris ecclesiæ exhibendum, & obligationem ministrorum ecclesiæ ad verecundam acceptionem & cavendam aviditatem. Sed ista vereor, ut intellecturi sint Hostes ministerii, quia non sentiunt. Nunquam verecundia erubuerunt, quia invidia & aviditate pallent. Nec sentient, Senecam in hoc ultimo loco eos graviter depinxisse, quia nimio amore sui occæcati non vident. Unde nec speculum aut pictura ipsius usus est.

stitutionem & atheismum practicum plusquam ethnicum. Sed dedit tamen & his malis Deus finem, excitatis reformatoribus ecclesiæ, & revocata doctrina de salute æterna ad puritatem pristinam. Igitur reviviscente doctrina sapientiæ non poterat non reviviscere obligatio ad largam sustentationem ministrorum ecclesiæ, & promptissimam venerationis exhibitionem.

§. XXXIII.

Vindicavimus hæcenus moralitatem & justitiam sustentationis & honoris ministrorum ecclesiæ. *Transitus ad partem alteram theseos,* Re-
stat jam altera pars theseos (*supra §. 21.*) de utilitate & prudentia hujus sustentationis & venerationis. Ubi *de damnis ex neglectu illius obligationis in Republi-*
quidem non erit opus prolixè demonstrare usum ejus-
dem in republica, cum regulariter bonum verum honestum & utile non sint separata, nec in statu ordinario hominum separari possint, (ut ostendit Dn. Præf. *Part. I. Ethices cap. 1.*) quemadmodum etiam jam *damantibus.*
supra §. 26. ostendendo fundamenta obligationis, de qua agimus, simul ostendimus usum. Sed cum tamen doctrina de oppositis rem magis illustret, non injucundum erit paulo distinctius speculari damna reipublicæ & ecclesiæ, quæ ex neglectu obligationis illius oriri solent. Ita enim simul patebit, somnia hostium ministerii de felicissima ecclesia, ubi ministri cum paupertate & vilitate luctantur, vere esse somnia. Intelletur autem assertio theseos de istis damnis eo facilius, si modo consideraverimus, quænam damna in ecclesiis Protestantium ex sustentatione ministrorum ecclesiæ parcius saltem suppeditata, & honore negli-

gligentius exhibito re ipsa orta sint. Hinc enim stupidus esset, qui non inferret, longe majora damna timenda esse, si, quod volunt ocores ministerii, ministri ecclesiæ relinquendi sint in extrema paupertate & vilitate.

§. XXXIV.

1.) *Neglectus
studii Theo-
logici in viris
nobilium &
ingeniorum
excitatorum.*

Ac initio quidem historiæ docent, & firmat quotidiana experientia, olim ante reformationem non defuisse Regum, Principum, Comitum, Baronum, ac nobilium liberos, qui studio Theologico darent operam, uti nec hodie in Papatu defunt. At si statum ecclesiarum Protestantium respicias, deprehendes, post reformationem in ecclesiis Protestantibus sensim defecisse exempla similia, ita ut hodie fere exulent. Deprehendes, comparando ecclesias ipsas Protestantium inter se, quod, quo major fuerit negligentia prospiciendi ministris ecclesiæ de salario sufficiente, eo rariora etiam sint exempla Pastorum & Doctorum ecclesiæ ex ordine nobilium, *Conf. supra §. 10.* Similis est ratio inter ordines ignobiliores hominum divitum & ingeniorum excitatorum. Nam & horum exempla rariora sunt, etsi non sint ita rara, ut hominum nobilium. Nec ratio longe querenda est. Debeant equidem illi, qui se ad munus ecclesiasticum applicant, uti omnes reliqui cives, scopum unicum studiorum & actionum sibi proponere gloriam Dei & utilitatem proximi. Sed debebant. Sunt æque homines ac alii. Ast quam pauci in toto humano genere sunt homines, tantum abest, ut Christiani. Non nascuntur, sed fiunt, & ope quidem supernaturali, non viis humanis

nis Christiani. Alii intruduntur in studium Theologi- cum ex voluntate, sæpe ex superstitione parentum, alii id ex aliis rationibus eligunt. Paucissimi ex illis, quos nominavimus finibus. Imo posito etiam, plerosque id facere, ac ambitione & avaritia eos carere, nimia tamen & non solum vires humanas, sed & prope dixerim exempla hominum excedens sanctitas est, abnegare honorem & dignitatem præsentem, aut relinquere sufficientiam, quæ ubique se offert, & incumbere ministerio ecclesiastico in spem futuri contemptus & strenuæ esuritionis. Ut adeo revera nihil magis insipidum sit, & a sensu communi experientiæ quotidianæ plane alienum, quam si quis principi suasurus, ut eo laboraret, quo ministri ecclesiæ in perpetua vilitate & egestate vivant, ei polliceretur, nunquam defuisse, nec defuturam unquam esse copiam eorum, qui absque spe ullius salarii & dignitatis solo divinæ gloriæ & amoris humani studio excitati officia Doctorum veritatis sponte sint suscepturi. Rara avis in terris ejusmodi genus hominum, & forte nonnisi in insulis aureis inveniendum. Ipsæ scholæ, in quibus tamen sedes sapientiæ esse debet, testantur contrarium. Neminem observare licet, qui velit gratis functione publica fungi, nisi forte in spem futuræ promotionis aut in occasionem impudentioris mendicitatis. Certe ministri ecclesiæ sibi persuadebunt, quod osores eorum non cogitent de propria natura, si tali medio termino velint potentibus persuadere ulteriorem neglectum sacri ministerii.

F

§. XXXV.

2.) *Affluen-
tia multo-
rum vilium
& paupe-
rum qui la-
borare no-
lunt.*

Sed nunquam tamen defunt candidati muneris ecclesiastici etiam apud protestantes, imo abundant. Ita quidem est, sed fuit ex præcedente observatione, illam abundantiam oriri exinde, quod rationes, quæ nobiles, divites, & ingenuos deterrent a studio Theologico, excitent contra pauperes, ignobiles & servilis ingenii homines, ut in majori copia accedant ad ista studia. Testatur id experientia quotidiana in omnibus Protestantium Academiis, nullam facultatem magis abundare studiosis pauperibus & vilioris conditionis, quam Theologicam, & quæ Theologiæ maxime ancillatur, Philosophicam. Neque pauperibus saltem & vilibus, sed & stupidioribus & minus ingenuis, ita ut nemo sit tam stupidus, quin putet se idoneum satis esse ad munus ecclesiasticum & studium Theologicum. Rationem quæris, dicam. Multi sunt inter pauperes & vilioris conditionis homines æque ut in aliis statibus avari, ambitiosi, desides ac otiosi. Hi vident a tenera juventute, laborandum esse rusticis, opificibus, & mediæ generis hominibus, qui quotidiana mercede victum quærunt: Et interim tamen eos semper esse infimos in Republica ac præter panem quotidianum vix acquirere, quæ seponere possint in usum senectutis. Contra vident quotidie otiosissimum & desidem quemque, si faventem Patronum habeat ad functiones ecclesiasticas adspirare, vel etiam eos decipit vox otii Academici vel eruditi, neque sentiunt, quanta industria opus sit studioso
ad

ad acquirendam sapientiam. Vident Pastores Evangelicos, etsi non magnopere honorentur, esse tamen in majore honore quam patres suos, rusticos & opifices &c. Placet illis, quod videant pastoribus licere vitia publice taxare, alios reipublicæ ordines id sine metu pœnæ non audere. Placent illis accidentia quæ vocantur, ecclesiastica, quæ absque ullo sudore acquirunt, aut certe cum minore, quam quem excutit labor rusticorum, bajulorum, opificum. Accedit, quod videant, studiosos immunes esse a militia, quam peste magis timent ob varias rationes, nec melius eam effugere se posse arbitrantur, quam si fiant studiosi. Quod vero præ reliquis magis placeat studium Theologicum, causa est, vel quod credant ad hoc studium minoribus sumptibus, minore industria, minore tempore opus esse, vel quod videant sui similes facilius pervenire ad officia ecclesiastica, quam politica, vel aliis ex causis.

§. XXXVI.

Docet porro experientia ab ejusmodi studiosis, si postea muneribus ecclesiasticis applicentur, non expectandum esse exemplum vitæ & emendationem morum, sed, uti pariter quotidiana exempla probant, in Academiis, ejusmodi pauperes studiosos omnium dissolutissime vivere, aut certe inter dissolute viventes majorem esse pauperum, quam divitum & honoratiorum numerum, ita potius ex talium promotione timenda est impudentiæ & morum parum moratorum propagatio, irem scandala, rixæ, turbæ,

bæ, imo ipse Atheismus. Quippe cum omnes vi-
 deant, & palpent, cum doctrina ejusmodi hominum
 non convenire vitam, multi sunt, qui de natura a-
 ctionum humanarum, propter nævos Scholarum nos-
 trarum parum sunt informati, & sibi persvadent, tales
 ministros non credere, quæ alios docent. Absit equi-
 dem, ut pauperes & inferioris fortis homines solos
 pro vitiosis & inutilibus terræ ponderibus habeamus.
 Absit, ut virtutem & sapientiam metiamur ex divitiis
 aut dignitate status. Absit, ut pauperes & viliores
 ab omnibus honoribus & imprimis ecclesiasticis vel-
 mus exclusos esse, interim tamen, cum exempla quo-
 tidiana assertum hujus paragraphi firment, necesse est,
 causam aliquam subesse, ex regulis rectæ rationis de-
 ducendam. Nimirum neque divitiæ, neque pauper-
 tas sunt qualitates, virtutem aut vitium sua natura pro-
 ducentes. Et verum est illud antiqui sapientis di-
 ctum: Paupertatem sæpe esse bonæ mentis comitem
 & multos periisse, nisi paupertas eos ad virtutem sti-
 mulasset. Interim tamen non negandum est, uti di-
 vitia ad multa mala irritant, ita pauperes carent al-
 lio intuitu mediis quibusdam reprimendi affectus viti-
 osum. Divites & honoratioros a quibusdam vitiis
 absterrentur metu damni & infamæ, vel pudore. Pu-
 dor in multis casibus præsupponit mores civiles. At
 pauperes regulariter in moribus civilibus non edu-
 cantur, nec amissionem famæ aut honoris, quibus ca-
 rent, metuere possunt. Nec multæ aut relegationis
 pœnam metuunt, cum sint cives mundi & noverint le-
 gem

gem antiquissimam, nihil habentibus nihil auferri posse. Sentiunt igitur veritatem assertionis nostræ ipsa ministeria, consistoria, & aliæ societates ecclesiasticæ; sentiunt collegia Politica, si contingat, ejusmodi characteris homines desertis studiis sacris transfugere ad alios ordines. Hinc rursus difficilibus nugis adscribi debet persuasio hostium ministerii, acsi continuata paupertas & vilitas ministrorum ecclesiæ avaritiam, ambitionem & luxuriam in exilium ejectionis, & summam adeo felicitatem ejectionis his tribus generis humani furis allaturæ fuissent,

§. XXXVII.

Quin potius, si omnia damna & incommoda, quæ ex neglecta cura ministerii ecclesiastici hæctenus sensit respublica & ecclesia, eadem perspicuitate describere vellemus, qua hæctenus in delineandis damnis primariis usi sumus, & tempus & charta nos deficeret. Ergo ex reliquis potiora recenseamus summam saltem & quasi per indicem. Ex illis, quæ hæctenus indicavimus turbis, rixis, impudentia &c. non potest non quotidie augeri numerus hostium & osorum ministerii, inde occasionem arripientium, & vitia singulorum adscribentium toti ordini. Quin & homines ingenui & fautores doctorum veritatis sæpius excitantur per injurias talium hominum iniquorum, ad indignationem & diminutionem benevolentia erga ministerium ecclesiasticum. Stipendia academica, quæ a talibus inutilibus terræ ponderibus

4.) *Alia incommoda & damna plura Respublicæ & ecclesiæ.*

consumuntur, aberrant a scopo, nec profunt ecclesiæ, sed nocent. Adeoque possent ad meliores usus, & forte ad ipsa salaria ministrorum ecclesiæ augenda adhiberi. Princeps, ubi milite opus habet, selectu caret alias ex superfluis rusticorum, operariorum & opificum liberis, qui jam privilegiis Academiarum tuti sunt, instituendo, & cogitur adeo ipsos opifices ac agricolas ad bellum cogere, & sic agriculturam pariter & liberum commerciorum & opificiorum cursum sistere & impedire &c.

§. XXXIIX.

*Ad damna
ista emen-
danda non
apta sunt,
quæ dicun-
tur acciden-
tia,*

Equidem firmiter mihi persuadeo, initio reformationis multos politicos pios prævidisse hæc mala, ex nimia restrictione salariorum ministerii oritura; Ipsos etiam Principes eadem intellexisse. Sed cum & Principes sint homines, prævalere tamen consilia adulatorum & osorum ministerii, haud dubie inter alias rationes etiam illam responsionis loco preferentium, quod vilitas illa salariorum suppleri possit ex accidentibus, quæ vocantur, qualia sunt nummus confessionarius, honoraria pro baptisinate, deductione funeris, concione funebri, pro proclamatione & copulatione, aliaque, quæ recenset Carpovius *Lib. 1. Jurisprud. Consist. def. 102. seq.* Ostendit vero experientia, accidentalibus ejusmodi ista damna reipublicæ & ecclesiæ minime præcavere, sed potius exinde inter ipsos ministros ecclesiæ oriri dissidia, invidiam, rixas, scandala item intuitu auditorum, & resistantiam erga

erga Principem, si hic ob nimios accidentalium abusus eadem tollere velit, cum ita quasi jugulum ministrorum ecclesiæ petatur, ablatione accidentalium ad extremam pene paupertatem redigendorum. Quemadmodum vero in hoc accidentalium articulo inveniunt ofores ministerii occasionem satis amplam bilem suam evomendi, ita tamen non putandum est, illos, qui optant, ejusmodi scandala sine detrimento ministrorum ecclesiæ tolli, statim ad classẽ hostium esse referendos: cum ex ipsis ministris ecclesiæ utriusque religionis protestantium nonnulli reperiantur, qui prudenter & graviter de optanda magis, quam ad hucdum speranda accidentalium emendatione scripserunt, quos inter præ reliquis placet Gerhardi Wildermanni Pastoris reformati apud Dantiscanos scriptum anno præcedentis seculi 93. editum, cui titulus: *Grosse Diana der Ephefer ꝛ. oder ein Tractätlein von den Accidentien der Prediger / ubi & solide & modeste in parte prima de necessaria sustentatione Pastorum ecclesiæ disserit, in secunda parte octo capitibus rationes prægnantes & abrogationem accidentalium urgentes sistit, denique in tertia ad objectiones pro retinendis accidentalibus respondet.*

§. XXXIX.

Cum vero nulla responsio sit fortior ad tollendas *Fructus ex* objectiones pro retinendis accidentalibus pugnantes, *augmentatio-* quam constitutio sufficientium salariorum, ex quibus *ne sufficiente* ministris ecclesiæ honeste & pro dignitate muneris sui *salariorum ecclesiastico-* *rum sperandi.*

se suosque sustentare, atque hospitalitatem exercere possent; inde simul patet, quanti fructus sint expectandi, si Principes Evangelici serio de augendis pro dignitate salariis ministrorum ecclesiæ cogitarent. Siquidem tunc non solum accidentibus istis non esset amplius opus, sed & nobiles ac divites, & excitati ingenii homines, iterum majori in copia se ad munera ecclesiastica essent applicaturi, ac sic pedendentim tolleretur ista nimia affluentia vilium ac pauperum, & talium quidem, qui corruptissimis moribus sunt præditi, ad munera ecclesiastica; ita simul evitarentur mores mali totius populi, scandala, rixæ, turbæ, atheismi practici incrementa; diminueretur contemptus ministerii, ac præscinderetur occasio irritandi animos benevolos & ingenuos ministris ecclesiæ faventes; non ita inutiliter consumerentur stipendia Academica, sed tunc ad meliores usus, & forte etiam ad ipsa augenda ministrorum ecclesiæ salaria adhiberi possent; imo ipsi principes non laborarent inopia hominum robustorum, & ad militiam aptorum, sine diminutione & impedimento commerciorum & opificiorum, item agriculturæ, &c.

§. XL.

Diversa intentio oratorum & defensorum status ecclesiastici, dum

Quæ autem hæcenus in recensendis nævis quibusdam, ministerium ecclesiasticum afficientibus, dum damna ex exigua sustentatione ministrorum ecclesiæ enumeravimus, a nobis fuere allata, nequaquam eum in finem attulimus, ut contemptum ministerii ecclesiæ

ecclesiastici auferemus. Nam frustra eos dissimulafemus, qui aperti sunt, & in omnium oculos incurrunr. Ac diversus plane noster scopus est a scopo osorum ministerii. Hi enim, dum ejusmodi navorum mentionem injiciunt, id agunt, ut causam eorum primariam ipsis imputent ecclesie ministris, atque adeo intendant, summas potestates, quæ doctrinam Evangelicam profrentur, alienandi a cura ministerii Evangelici. Nos contra ostendimus, quicquid hic peccatur a quibusdam ecclesie ministris, non eorum, sed Politicorum vitio fieri, non satis efficaciter sollicitorum, quomodo indigentia & contemptui ministerii sacri succurratur, adeoque in emendatione horum navorum, non a statu ecclesiastico, sed a statu Politico & oeconomico incipiendum esse.

nevos statum ecclesiasticum efficien- tes commemo- rant.

§. XLI.

Utque eo magis monstremus, nos tentare medium iter, inter odium ministerii ecclesiastici, & ejus adulationem, non dissimulabimus objectionem, quam facile prævidemus ab osoribus ministerii adversus hætenus dicta prolatum iri. Scilicet urgebant, nequam meliorem futuram esse conditionem reipublicæ & ecclesie, etiamsi prospiciatur indigentia ministrorum Evangelii per augmenta salariorum dignitati status eorum sufficientia. Tela eam in rem desument ex ipsa dissertatione nostra, atque iis quæ supra §. 28. 29. & 32. docuimus. Provocabunt similiter ad experientiam, a nobis ipsis concessam, quod quoties-

Nova ob- jectio osorum ecclesie: æqualia dama- na metuenda esse, si succur- ratur indi- gentia mini- strorum.

cunque sacerdotibus & doctoribus ecclesiae prospere fuerit de divitiis & honore, toties hi abusi fuerint istis bonis, atque populum in superstitionem, sive crassam sive subtiliorem, & atheismum practicum seduxerint, imo ipsos rectores civitatum contempserint, & tantum non eos pedibus conculcaverint. Adde ornandi sermonis causa vulgare, sed vetus dicitur: *Pietas peperit ecclesiae divitias & honorem, sed filia devoravit matrem.* Ergo concludent, cum haec ita se habeant, melius erit, rem relinquere in statu, quo sita est, quam nova mutatione nihil operari, quod Republicae & ecclesiae proficuum esse possit. Esto, per tenuia nimis salaria eam felicitatem non esse sperandam, quam sibi imaginati erant, imo non levia inde oriri damna; sufficere ad impedienda augmenta salariorum, si majora, aut certe aequalia, damna republicae pariter & ecclesiae inde sint metuenda. Igitur, inquit, omnium optimum erit, emendationem reorum omnium & damnorum relinquere soli divinae providentiae, &c. Speciosa sane objectio, sed non tanti ponderis ut ad eam non possit absque ulla difficultate responderi, & latentes fallaciae ad oculum monstrari.

§. XLII.

*Ad quam
respondetur,*

Equidem initio jam supra monuimus §. 30. *ita* sine, nos haudquaquam intendere, ut abundantia operum & divitiis, aut profusione honorum onerentur ministri ecclesiae, sed intendimus sufficientiam salariorum

orum & honores nequaquam imensos. Esto, damna Reipublicæ & ecclesiæ, quæ nobis obijciunt oſores ministerii, ex divitiis & nimia cumulatione opum & honorum orta esse. At nequaquam metuendum est, in territoriis statuum Evangelicorum rem ad ejusmodi excessus perventuram esse, aut ministros ecclesiæ talem occasionem nacturos esse, abutendi honoris & opum, ut fecerunt Sacerdotes pagani & Clerus Pontificius. Adde locum Lutheri supra §. 5. in fine, & dicta §. 10. Deinde neque divitiæ neque honores (etiam abundantes) produxerunt istos abusus supra notatos, ex natura sua, (*conf. supra dicta §. 36. in med.*) sed quod sacerdotes & Clerici divites facti & honorati astute cogitaverint de jungendo divitiis & honoribus imperio, & quod regentes in republica hac parte non debite vigilaverint, sed ad stabiliendam operam Cleri tyrannidem, hunc usum arcanorum pseudo-politicorum indulserint, donec tandem tardius sentientes, hac parte seipſos subjici sacerdotibus, in eorum arbitrio non fuerit amplius, imperium clero auferre. (*conf. supra §. 28.*) Igitur cum non divitiæ & honores ministeriorum ecclesiæ, sed imperium a Clero Principibus astute extortum ista damna Reip. produxerit, neque divitiæ & honores sua natura imperium inferant, evidens jam est fallacia hostium ministerii, damna illa adscribentibus divitiis & honoribus ipsis,

§. XLIII.

Quodsi forte pergant urgere, occasionem tamen *II. & ad us.*
G 2 dedisse *vam instam.*

*riam de Re-
publica non
in periculum
conjicienda.*

dedisse istas divitias & honores sacerdotibus, ut cristas erexerint & de imperio etiam acquirendo astute cogitaverint, & adeo Rempublicam auctis salariis & honoribus ministrorum ecclesiæ in periculum conjici, cum facillimus post adeptos honores & divitias sit saltus ad imperium; nec hæc tamen dubia ejus ponderis sunt, ut rectores rerumpublicarum ab augendis salariis ministrorum ecclesiæ deterrere debeant. Nam initio, si omnia essent omittenda in Republica, quæ occasionem suppedibant hominibus malæ mentis, ad abusum, etiam actiones honestissimæ forent extirpandæ, cum nihil sit tam pium & tam sanctum, unde homines malitiosi non sumant occasionem peccandi. Deinde Respublica in illud periculum non conjicitur per divitias & honores ministerii, sed per imprudentiam & negligentiam Principum, saltum illum ad imperium Clero permittentium, qui facile præcaveri posset, si debita attentio adhiberetur. Sed istud quidem expedire hujus loci non est. Imo ipsi fatemur, cautiones istas communiter esse neglectas. Ast si Princeps operam det, ut Jcti in Academiis doctrinam juris naturalis & prudentiæ civilis, item arcana ortus & incrementorum potestatis Cleri Pontificii ex historia eruant, (nam Philosophia neque Aristotelica neque Cartesiana eo se extendit, & Theologi in historia ecclesiastica exponenda respiciunt ad ortum & progressum articulorum fidei,) tum ista arcana brevi tempore ita vulgata fieri possunt, ut & opifices & sceminæ illa palpent.

§. XLIV.

§. XLIV.

Nil ergo amplius restat, quam ut de mediis instituat^{ur} oratio, quibus promoveri poterunt augmenta^{Cur de mediis augendi} salariorum ministerii, & sic obligatio Regentium, quam^{salaria ministrorum ec-} hactenus demonstravimus, traducatur in actum. Sed^{clesia hic non tractetur suis.} uti hoc thema peculiarem dispectionem meretur, ita tamen a me non expectabis, ut hac de re sensa animi mei aperi^{am}. Specimen enim edo juridicum de eo, quod justum est, non politicum, quomodo id, quod justum esse monstravimus, obtineatur. Hæc enim est res consilii non juris. Adde etiam, quod ita fuerim edoctus a præceptoribus, primam regulam prudentiæ consultatoriæ esse, consilia non scribi, nec publice ad deliberandum & examinandum proponi, Cum enim consilia non habeant necessarios eventus, etiam stupidissimus & stultissimus homo dubia proponere potest contra eventum consiliorum, etiam prudentissimorum. Adde, quod hoc pacto occasio datur hostibus ministerii, eventus impediendi. Cape exemplum. Si quis prudentissimum consilium, v. g. de contrahendo matrimonio, de ambiendo officio, publici juris faceret; is sane hoc ipso adversariis suis daret occasionem, omnem ex istis consiliis speratum eventum eludendi.

§. XLV.

Non erit tamen a scopo nostro alienum, paucis^{Interim ostenditur, media hæc non esse adeo difficilia, si mo-} ostendere, quod errent, qui arbitrantur, non posse hanc rem effectui dari. Sed pertinere ad jucundas

*do ministri
ecclesia ipsi
ea non im-
pediant.*

otiosorum hominum speculationes. Nihil tam arduum est, & tam difficile, (modo non sit res natura vel moraliter impossibilis, qualis haud dubie non est ea, de qua loquimur,) quod non possit in effectum deduci, si accedat industria hominum serio id desiderantium. Ergo, quod haecenus a temporibus Lutheri frustra fuerit inculcatum istud Regnantium officium, non ortum est ex difficultate, exequendi, sed ex deficientia voluntatis in Regentibus, & eorum ministris. Alias nullum esset dubium, totum negotium absque ulla difficultate potuisse expediri. Ergo ministerio ecclesiastico, si velint ea in re feliciores successus sperare, ante omnia opera danda est, ut voluntatem seriam excitent in Principibus, & eorum ministris, non blanditiis indecoris, non factis injustis & impiis, sed adhibendo saltem illam prudentiae regulam, ne ipsi sine justa causa eos, a quibus dependet executio huius obligationis, irritent, vel bonam eorum intentionem intemptiva aliqua actione suppressant.

§. XLVI.

*Per reliquias
quarundam
doctrinarum
ex politica
Cleri Pontifi-
fici.*

Sunt multae reliquiae fermenti ex Papismo politicae considerato, (i. e. ex arcanis imperium extorquendi principibus,) quae remanserunt in ecclesiis & rebus publicis Protestantium, non vitio Theologorum, qui de articulis fidei salvificae erant occupati, sed ex neglectu JCtorum & Politicorum, qui istos naevos debuissent reformatoribus, aut eorum successoribus ostendere. Hae postquam in praxin ecclesiastico-
rum

rum judiciorum semel sunt introducta, & subinde etiam in locis communibus theologis, in capite de magistratu politico aut ministerio ecclesiastico inculcata, & ita altiores radices egerunt, in animis docentium & discipulorum, postea acerrime, & sæpe cum exorbitante affectu solent defendi a doctoribus, adversus eos, qui meliora edocti, reliquias illas papales modeste ostendunt, idque nequaquam cum horum damno, qui post veritatis indagacionem & indicacionem, officio suo functi, tacent, sed cum damno ipsius ministerii ecclesiastici, quod per ejusmodi disputationes nihil acquirit, nisi ut hostes ministerii inde occasionem sumant, regentibus persuadendi, ne eos, qui in paupertate & honoris carentia sic publice declarant, quod instar imperatoris Bassiani Caracallæ illud, ô si liceret! in pectore foveant, suppeditatis instrumentis divitiarum & honorum adjuvent, ut eo facilius ad optatum scopum pervenire possint. Ergo velim, a talibus doctrinis earumque defensione abstineri, aut Politicis non vertere vitio, si & ipsi in cura fovendi ministerii frigescant.

§. XLVII.

Atque hic quidem plura dari possent specimina *v. g. De hereticorum doctrinarum*, si non ad finem properandum *nis ecclesie* esset. Sufficiat hic duo saltem exempla tradidisse, *non seculari* propius ipsam materiam præsentem attinentia. Ita *sanctis* notum est, a nostris etiam Doctoribus communiter defendi,

defendi, bona ecclesiastica esse divini juris nec posse secularisari, & Principes Evangelicos talia bona possidentes esse detentores malæ fidei, & obstrictos, ut ea ministris ecclesiæ restituant. Hic quidem optandum esset, Principes Evangelicos plura bona ecclesiastica reliquisse ministris ecclesiæ, nec laudandi sunt illi, qui id non tecerunt: interim illa doctrina de prohibita secularisatione, de rebus divini juris &c. valde olet arcana Politicæ Clericalis in Papatu (ut latius post Conringium ostensum fuit *in dissert. inaug. de natura bonorum secularisatorum* sub moderamine Dni. Præsidis habita) & ministri ecclesiarum nostrarum nihil ex inculcatione talium doctrinarum lucrantur, quam ut obturent fontes benevolentiaæ Principalis, ac curam sublevandæ eorum indigentiaæ. Neque enim, credo, sibi persuadebunt, quod tales disputationes eæ sint efficaciaæ, ut vel unicum ex bonis, etiam parum laudabiliter secularisatis, reducturæ sint ad ærarium ecclesiasticum.

§. XLVIII.

Et præcedentia status ecclesiastici præ politico.

Ita porro notum est, sæpe controversiam super præcedentia & honore intercedere ministris ecclesiæ cum senatoribus urbicis, & varia legi ea de re possunt consilia Theologica apud Dedekennum. Hic equidem recte solet afferri, ministros ecclesiæ non esse ministros senatus seu Patronorum, nec male urgetur dignitas ministerii, anteferenda dignitati senatoriæ.

toriae. Sed illud tamen malle, non tam saepe & iterato inculcari, quod dignitas ministerii emineat omnes dignitates in Republica, & quod per tot secula recepta divisio statuum præcipuorum (der Drey Hauptstände) in Ecclesiasticum, Politicum & Oeconomicum (in Lehr-Wehr-und Niehr-Stand) istam eminentiam probet, quodque propterea in nostris ecclesiis etiam ministri ecclesiæ non solum soleant, sed & in conscientia obligati sint, dum tempore novi anni bona vota dicunt, ut primo loco bene optent ministerio ecclesiastico, tum demum Regi & ministris &c. Uti enim hic medius terminus plus probat quam probare debebat, cum hoc pacto ministris ecclesiæ non saltem præcedentia deberetur præ senatoribus, sed & consulibus, imo ipsis regibus, quod tamen non prætendunt; ita vel levis saltem meditatio non difficulter ostendere potuisset, istum ordinem trium statuum oecumenicorum esse inventum politicæ Papalis ad subjiciendos principes clero inserviens; adeoque inculcationem ejusmodi doctrinæ nil aliud prodesse ministerio ecclesiastico, quam ut bilem moveat principibus, eorumque bonas intentiones erga ministros ecclesiæ suffocet. Unde & plerique ministri ecclesiæ Evangelicæ hodierni, tanquam in seculo magis decoro viventes, magis decorum esse arbitrantur, si tempore novi anni prima vota vovent pro principe & magistratu politico.

§. XLIX.

*Sinceritas
& utilitas
horum mo-
nitorum.*

Proferri autem a nobis talia monita animo opti-
mo vel exinde constat. Hostes ministerii non magis
ipsis nocere poterunt, quam si sub simulatione ami-
citiæ eos urgeant, ne larum unguem a doctrinis ejus-
modi discedant, sed potius in earum defensione cœ-
lum & terram moveant. Quodsi id faciant docto-
res Evangelici, in sinu gaudent osiores eorum, cum
hoc pacto amplissimus se offerat campus, avertendi
benevolos principum animos a ministerio ecclesiasti-
co, & huic destinatam liberalitatem abducendi in lo-
culos proprios. At nostram nil interest, sive maneat
doctores Evangelici in defensionibus ejusmodi sen-
tentiarum, sive desistant. Neutro casu vel obulum
lucramur aut perdimus, sed potius modum ostendi-
mus evidentem & palpabilem, quo observato mini-
stri ecclesiæ spem habeant, obtinendi aliquando de-
sideratam tandem sublevationem suæ indigentiae, &
auferendi osoribus suis omnem nocendi occasionem.

L.

*Aliud moni-
tum de mo-
do collectan-
di apto &
facili.*

Quoad modum consilii & illud monendum est,
inveniendum esse medium augendi æraria ecclesia-
stica, quod nec oneret populum, & non excutiat
a singulis invitis, sed quod parum sentiat ab iis, qui
augmenta illa præstant, & tamen valde augeat fiscum
ecclesiæ, ita ut ad minimum intra decennium vel vi-
cennium Principis intentio obtineat effectum. (Ne-
que

que enim debet esse modus perpetuus, ne ex sufficientia fiat divitiarum abundantia.) Subrides, & me jocari asseris, cum tales modi collectandi fere in singulis verbis contineant contradictionem Politicam, neque adeo in praxin possint deduci. Ego vero doleo miseriam studiorum tuorum, consilia pro ærario ex Jctorum voluminibus absque subsidiis prudentiæ civilis petentium. Talia, uti descripti, debebant esse regulariter omnia collectandi consilia. Et tantum abest ut tales modi sint inventu difficiles, ut potius nunquam desit eorum copia iis, qui vel obliquis saltem oculis inspexerunt prudentiam rectricem.

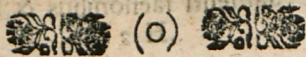
§. LI.

Ex pluribus igitur jam unicum exempli loco proferamus. Notum est, quantas divitias acquiserit Clerus Pontificius per arcanum illud, quod persuaserunt divitibus neminem posse salvari, nisi moriatur in præsentia Clerici, & ab eo suscipiat sacramentum extremæ unctionis &c. Latebat sub hoc arcano, ut nullus dives moreretur ad minimum sine legato ad pias causas. &c. Nostræ ecclesiæ non quidem inculcant, neminem posse beate mori sine præsentia ministri ecclesiæ, sed tamen rem decentem & bonam esse pie docent, si quis tempore mortis consilio & precibus ministri ecclesiæ utatur. Etsi vero pudor ministrorum nostrorum multos impediatur, ne se immisceant testamenti factionibus & legatis, credo

Qui declaratur suppeditatio ex parte exemplo valde commo- do.

tamen, subinde admoneantur divites, ut ex abundantia sua succurrant inopiæ ecclesiæ. Et tamen exiguose ex istis adhortationibus sentimus fructus. In promptu causa est. Non credendum est, Laicos Pontificios esse magis pios, quam sunt Protestantes. Sed Pontificii timent ustulationes purgatorii, & ad has redimendas tam proni sunt ad legata piarum causarum. Nostri non timent, quia purgatorium non credunt. Quid ergo? An articulus de purgatorio auferendus erit confessioni Protestantium? Absit. Sed principi Evangelico sunt remedia, duritiem divitum flectendi prudentibus legibus in commodum ministerii ecclesiastici. Nota est lex Augusti de vicesima testamentaria. Damnant eam communiter Icti, etiam nostrates in consiliis pro ærario. Sed incaute damnant, non sentientes videlicet, scriptores Pontificios, quorum consilia transfulerant in locos suos communes, eam legem increpare, ne Principes penetrarent in arcana reservata Cleri Pontificii, &c. Quidsi ergo princeps Evangelicus ad augenda salaria ministrorum ecclesiæ legem condant, vel per vicennium observandam, ut ex singulis hereditatibus sive ab intestato, sive testamentariis detrahatur - - - Sed vela contraho, cum pene oblitus fuissim; quod *superius* §. 44. inculcaverim, maximum arcanum consiliorum in eo consistere, ut maneat arcana.

F I N I S.



94 A 7390

94 A 7390

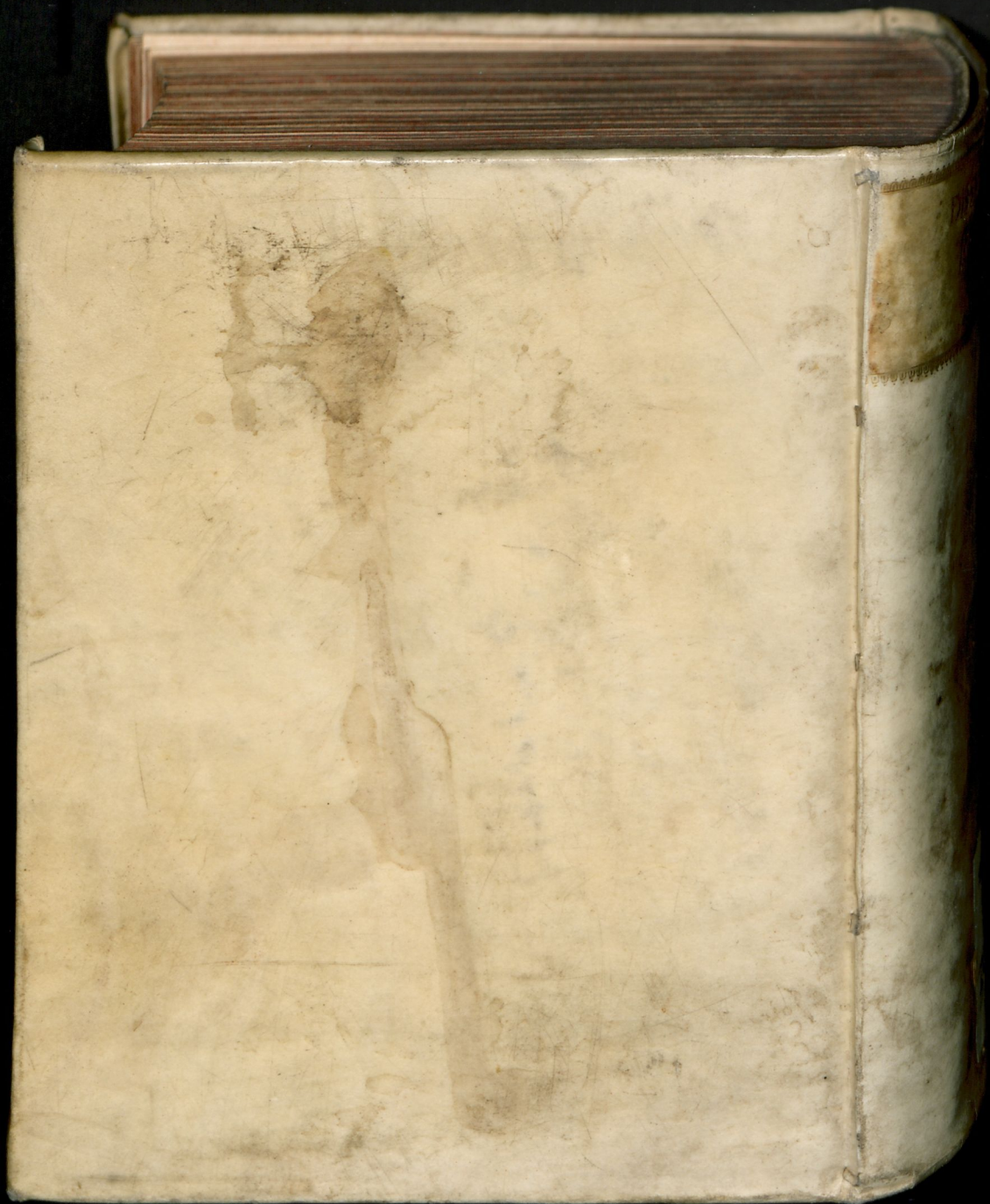


SB

Relco

VDA7





DISSERTATIO INAUGURALIS JURIDICA,
 DE
OFFICIO
PRINCIPIS EVAN-
GELICI CIRCA AUGENDA SA-
LARIA ET HONORES MINI-
STRORUM ECCLESIAE,

QVAM
 RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,
 SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,
DN. PHILIPPO WILHELMO,
 PRINCIPE BORUSSIAE, MARCHIONE BRANDENBURGICO,
 ET DUCATUS MAGDEBURGICI GUBERNATORE, &c. &c. &c.
 PRÆSIDE

DN. CHRISTIANO THOMASIO, Jcto,
 SERENISSIMI AC POTENTISSIMI REGIS BORUSSIAE
 Confiliario, Professore Publico Ordinario,
 ac Facultatis Juridicæ p. t. Decano,
 IN ALMA FRIDERICIANA
P R O L I C E N T I A
 Summos in utroque Jure honores & Doctoralia Privilegia
 rite capessendi

IN AUDITORIO MAJORI
 Horis ante 5 pomeridianis d. 4. Novembr. Anni M DCC VII.
 Publico Eruditorum examini submittet,

JOHANNES de GROIN, Clivo-Clivensis,

HALAE MAGDEBURGICAE, LITERIS SALSFELDIANIS.

(xxij)

